

TÜRKİYE’DE HALK SAğLIğI UZMANLARI İÇİN İNSANGÜCÜ PLANLAMASI (2013-2023)

HASUDER Sağlık Politikaları ve İstihdam alışma Grubu RAPORU

2014

Dr. Bülent Kılıç
Dr. Ceyda şahan
Dr. Hande Bahadır

ISBN:978-975-97836-8-6

TÜRKİYE’DE HALK SAğLIğI UZMANLARI İÇİN İNSANGÜCÜ PLANLAMASI (2013-2023)

Yazarlar

Dr. Bülent Kılıç
Dr. Ceyda Őahan
Dr. Hande Bahadır

HASUDER Yayın No :2014-1

Bu kitabın tüm yasal hakları Halk Sağlığı Uzmanları Derneği’ne (HASUDER) ait olup, kitapta yer alan yazı ve görüşlerle ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.

Yayın Türü :Elektronik Kitap

Yayımlandığı Tarih :Őubat 2014

Yayımcı :Halk Sağlığı Uzmanları Derneği

Yayımcı Adresi :Tunus Caddesi No: 59/5 ankaya ANKARA

Dernek Web :www.hasuder.org.tr

İletişim :mudur@hasuder.org

ISBN :978-975-97836-8-6

İÇİNDEKİLER

<i>İçindekiler</i>	iii
<i>Özet</i>	iv
<i>Summary</i>	v
<i>1. Giriş</i>	1
<i>2. Halk Sağlığının Tanımı ve Gelişimi</i>	2
<i>3-Halk Sağlığı Uzmanlığının Görev Tanımı ve Eğitim İçeriği</i>	6
<i>4-Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Tarihçesi</i>	9
<i>5-Halk Sağlığı Uzmanlarının alışma Yerleri ve Mevcut Durum</i> ...	14
<i>6-Halk Sağlığı Uzmanları İçin İnsangücü Planlaması</i>	23
<i>I. Nüfusa Göre</i>	23
<i>a.İl Halk Sağlığı Müd. Hizmet Verdiği Nüfusa Göre</i>	24
<i>b.Toplum Sağlığı Merk. Hizmet Verdiği Nüfusa Göre</i>	25
<i>c.Belediyelerin Hizmet Verdiği Nüfusa Göre</i>	25
<i>II. Kurumlara Göre</i>	26
<i>a.niversitelere Göre</i>	26
<i>b.Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatına Göre</i>	27
<i>c.İl Sağlık Müdürlüklerine Göre</i>	28
<i>d.Kamu Hastane Birlikleri ve Hastanelere Göre</i>	29
<i>7-Sonuç</i>	29
<i>8-Öneriler</i>	32
<i>Kaynaklar</i>	38

TÜRKİYE’DE HALK SAğLIğI UZMANLARI İÇİN İNSANGÜCÜ PLANLAMASI (2013-2023)

Özet

Türkiye’de 2013 yılı itibarıyla 520 halk sağlığı uzmanı vardır ve bu uzmanların %51’i Sağlık Bakanlığı’nda, %47’si üniversitelerin akademik kadrolarında çalışmaktadır. Türkiye’nin 2013 yılı için halk sağlığı uzmanı gereksinimi 2014 kişi; 2023 yılı için 2365 kişi olarak hesaplanmıştır. Bu durumda Türkiye’de her 37.537 kişiye bir halk sağlığı uzmanı düşmesi gerekirken halen her 145.437 kişiye bir halk sağlığı uzmanı düşmektedir. TUS halk sağlığı kontenjanları 2013 yılında olduğu gibi yıllık 200 dolayında gerçekleşmeye devam ederse 2023 yılında Türkiye’de halk sağlığı uzmanı sayısı 2000 dolayında olacaktır. 2023 yılı için 2400 dolayında halk sağlığı uzmanı gerektiği dikkate alındığında halk sağlığı uzmanı eksikimiz, 10 yıl sonra 400 dolayına düşecektir. Bu durumda halk sağlığı alanında yüksek lisans ve doktora eğitimi alan halk sağlıkçıların da istihdam politikasında dikkate alınması gerekmektedir.

Halk sağlığı uzmanlarının insangücü planlaması yapılırken eğitim ve çalışma koşulları da mutlaka ele alınmalı ve düzeltilmelidir. TUS kontenjanları yıllık 200 dolayında tutulurken uzmanlık eğitiminin niteliğinden asla taviz verilmemelidir. Bu konuda niversiteler ve HASUDER eğitim yeterliliği komisyonları birlikte çalışmalıdır. Halk sağlığı uzmanlarının çalışma alanları ve yetkileri açısından öncelikle İl Halk Sağlığı Müdürlüğü ve Toplum Sağlığı Merkezlerinde (TSM) yönetici olarak görevlendirilmeleri sağlanmalı daha sonra Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Merkez Teşkilatı’nda çalışan halk sağlığı uzmanı sayısı artırılmalıdır. Halk sağlığı uzmanlarının uzmanlık alanı dışında görevlendirilmesi ve özellikle pratisyen hekim eksiki olan kurumlarda pratisyen hekim gibi çalıştırılmaları önlenmelidir. Halk sağlığı uzmanlarının önemli çalışma alanlarından birisi olan TSM’lerin yetki ve sorumlulukları artırılmalı, aile hekimliği birimlerinin kayıtlarını görebilen, değerlendiren ve denetleyen bir konumda olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca sağlık insangücü planlamasında yeterli istihdam politikaları da mutlaka oluşturulmalıdır. Önümüzdeki 10 yılın planlaması yapılırken Sağlık Bakanlığı’nın halk sağlığı uzmanlarının istihdamını garanti etmesi sağlanmalıdır. Son olarak Sağlık Bakanlığı, HASUDER ve niversiteler arasında ilki 2013 yılında yapılan halk sağlığı uzmanları insangücü planlama toplantısı her yıl dzenli olarak yapılmalıdır.

Summary

Manpower Planning for Public Health Specialists in Turkey (2013-2023)

There are 520 public health specialists and 286 public health specialization students in Turkey in 2013. Specialization training is supplied at the 57 departments of public health and %51 of public health specialists' work for Ministry of Health, while %47 of public health specialists works for universities. Totally 2014 specialists are required for Turkey in 2013. This number will be increased to 2365 in 2023. In this situation there is one specialist per 145. 437 people in Turkey in 2013, while it had to be one specialist for per 37.537 people.

According to this report, there will be a serious lack of public health specialists in Turkey in 2018. However if public health student quota is increased to 200 for specialty in medicine per year, public health specialist requirement will be almost completed in institutions of Ministry of Health in 2023. When 2500 public health specialists requirement in 2023 is taken into consideration, lack of specialists will be around 500 people ten years later. However, if additional requirements of other ministries, international organizations and all municipalities are considered, public health graduates in MPH and PhD should definitely be kept in mind.

Public health specialization education requirement is not considered in the assignments of health administrators in Ministry of Health. Public health specialists must "absolutely" be assigned in executive positions in City Directorate of Public Health and Public Health Centers. City public health executive positions and Public Health Centers of residential areas with population over 100.000 should be considered for the assignments of public health specialists. Number of public health specialists working in Turkish Public Health Institution Central Organization should be increased.

1-Giriş

Sağlık insangücü Dünya Sağlık rgt (DS) ve Joint Learning Initiative (JLI) tarafından sağlık sisteminin en önemli bileşeni olarak tanımlanmış ve bu kavram içinde üç temel konu sıralanmıştır: planlama, eğitme ve yönetme (WHO 1990, 1998, 2006; JLI 2004). Sağlık insangücü planlaması, stratejik bir yaklaşıma içersinde toplumun sağlıkla ilgili gereksinimleri ve başvuruları göz önüne alınarak, sağlık kurumlarının amaçları, hedefleri ve olanakları çerçevesinde, sağlık çalışanlarının yeterli nicelik, yüksek nitelik, düzgün bir dağılım, doğru bir zamanlama ve tam olarak istihdamı amacıyla yapılan planlamadır (Kılıç, 2007). Birçok kaynakta sağlık insangücü planlama sürecinin; nüfus/insangücü oranları, toplumun sağlık gereksinimleri ve sağlık başvurularının yanı sıra sağlık kurumlarının planlanan norm kadroları ve hedeflerini de içermesi gerektiği yer almaktadır (Hornby 1980 ve 1992; Hall 1978; WHO 1990, 1998, 2006; JLI 2004).

Halk sağlığı uzmanları toplumun sağlık sorunlarını ve gereksinimlerini bilen, bu sorunların nedenlerini bilimsel yöntemler kullanarak saptayabilen, halk sağlığı politikaları geliştirerek çözümler üretebilen, halk sağlığı programlarının kontrol ve değerlendirmelerini yaparak bu programların yürütülmesinde ve her türlü sağlık hizmeti aşamasında yöneticilik yapan profesyonellerdir (HASUDER, 2002). Toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi için çalışan halk sağlığı uzmanlarının mutlaka sağlık hizmetlerinin yönetiminde istihdam edilmesi gerekir (ASPHER, 2011). Türkiye’de halk sağlığı uzmanlarıyla ilgili planlamaların artık bu gerçekler ışığı altında bir an önce ve bilimsel olarak yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Sağlık Bakanlığı’nın 2007 yılında hazırladığı ‘‘Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi’’ isimli rapora göre Sağlık Bakanlığının insangücü geliştirme ve planlama ile ilgili özel bir bölümü bulunmamakta, bu içi birçok birim yürütmeye çalışmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2007). Bu durum insangücü alanında etkili bir planlama yapmayı engellemiştir. Nitekim 2013 yılına kadar Bakanlığın bu alandaki stratejik yaklaşıma daha çok aile hekimlerine odaklanmış durumdadır. Raporun ‘‘Temel Sağlık Hizmetlerine Odaklanmak’’ başlığı altında sadece aile hekimliği ele alınmakta, halk sağlığı uzmanları ve halk sağlığı insangücü eğitim, istihdam ve dağılım açısından raporun hiçbir yerinde ele alınmamaktadır. Bu durum Sağlık Bakanlığı’nın son birkaç yıla

kadar halk sağlığı uzmanları insangcyle ilgili olarak ciddi bir planlama sorunu olduğunu göstermektedir. Nitekim halk sağlığı uzmanlarının Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nca istihdamı uzun yıllar çok düşük düzeyde kalmış, düzenli bir insangücü planlaması yapılmamış ve 2013 yılına kadar bu alanda ciddi bir adım atılmamıştır.

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) Yönetim Kurulu Ocak 2012 tarihinde Sağlık Bakanlığı’na yaptığı açık bir duyuru ile Türkiye’de ne kadar halk sağlığı uzmanına ihtiyaç duyulacağının belirlenmesi ve bu konuda birlikte çalışılması önerisinde bulunmuştur (HASUDER, 2012c). Sağlık Bakanlığı yetkilileri bu çağrıya olumlu yanıt vermiş ve 2013 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Sağlık Bakanlığı yetkilileri ve HASUDER temsilcileri arasında halk sağlığı uzmanları insangücü planlaması üzerine iki ayrı alıştay yapılmıştır (HASUDER, 2013). alıştay raporuna göre 2013 yılı itibarıyla Türkiye’de 1786 halk sağlığı uzmanı eksiği vardır ve bu açığın kapatılması için bir planlama yapılması gerekmektedir. Rapora göre halk sağlığı uzmanlarının çalışma koşulları düzeltilmeli, halk sağlığı uzmanlarının öncelikle İl Halk Sağlığı Müdürlüğü ve Toplum Sağlığı Merkezlerinde (TSM) yönetici olarak görevlendirilmeleri ve Türkiye Halk Sağlığı kurumunda istihdamları sağlanmalıdır. Halk sağlığı uzmanlarının önemli çalışma alanlarından birisi olan TSM’lerin yetki ve sorumlulukları artırılmalı, aile hekimliği birimlerinin kayıtlarını görebilen, değerlendiren ve denetleyen bir konumda olmaları sağlanmalıdır (HASUDER, 2013).

2-Halk Sağlığının Tanımı ve Gelişimi

Winslow’un 1920 yılında yaptığı ve bugüne kadar literatürde en sık kullanılan orijinal tanıma göre; “*halk sağlığı (a)evrenin sanitasyonunu düzelterek, (b)bulaşıcı hastalıkları kontrol ederek, (c)bireylere kişisel hijyen eğitimi vererek, (d)hastalıkların erken tanı ve tedavisini sağlayacak şekilde tıbbi ve hemşirelik hizmetlerini organize ederek ve (e)her bir bireyin sağlıklı bir yaşam sürmesine olanak sağlayacak sosyal bir ortamı geliştirerek, (1)hastalıklardan koruyan, (2)insanların yaşam süresini uzatan ve (3)organize toplumsal çalışmalar yapan ve bu sayede bu hizmetleri her vatandaşa doğuştan kazanılmış bir sağlık ve yaşam hakkı olarak sağlayan bir bilim ve sanattır*” (Institute of Medicine, 1988). Bu tanım daha sonraları Winslow tarafından biraz daha redakte edilmesine karşın (Viseltear, 1982) ilk tanım

olması nedeniyle halk sağlığı tarihi açısından çok önemlidir. Winslow'dan sonra da başka halk sağlıkçılar tarafından pek çok halk sağlığı tanımı yapılmıştır. Örneğin 1988'de İngiltere'de Sir Donald Acheson bu tanımı daha kısa ve anlaşılır bir hale getirmiştir: *“halk sağlığı, organize toplumsal çabalar yoluyla hastalıkları nleme, yaşamı uzatma ve sağlığı geliştirmenin bilim ve sanattır”* (United Kingdom Department of Health, 2010). Last'a göre ise *“halk sağlığı, toplumun sağlık düzeyinin her yönden geliştirilmesi için gerekli olan bilim, beceri ve inancın bir bileşimidir”* (Last, 2001). Halk Sağlığının bu geleneksel ve iyi tanımlanmış işlevlerine, küresel dönüşümle birlikte son 30 yıldır, hızla artan sağlıkta eşişsizliklerin azaltılması yönündeki çabalar da eklenmiştir (ASPHER, 2012; WHO, 2003).

Dünya Sağlık rgüt (DSÖ), Temel Sağlık Hizmetlerinin geliştirilebilmesi ve daha sağlıklı bir toplum oluşturulabilmesi için halk sağlığı politikalarını sağlığı koruma ve geliştirme politikaları ile risk faktörlerinin ortadan kaldırılması olarak tanımlamış (WHO, 2008) ve dünyanın daha güvenli bir geleceğe sahip olabilmesi için tüm ülkelerde halk sağlığı alt yapısının geliştirilmesini ve halk sağlığı politikalarının yaygınlaştırılmasını önermiştir (WHO, 2007). Ayrıca WHO yayınlarında halk sağlığı profesyonellerinin eğitiminde ulusal halk sağlığı akademilerinin öneminin de altı çizilmiştir (Koplan, 2005).

Sonuç olarak halk sağlığı bilimi, toplumun sağlık düzeyinin her yönden korunması, geliştirilmesi, hastalıklara karşı erken tanı, sağaltım, esenlendirme olanaklarının sağlanması ve insanların yaşam sürelerinin uzatılması hedefleri için gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları öğreten bir bilim dalıdır. Bu amaçla halk sağlığı bilimi, toplumun sağlık düzeyinin belirlenmesi, sağlığı bozan etmenlerin açığa çıkarılması, bu etmenlerle mücadele yöntemlerinin saptanması ve toplum sağlığı için gerekli sağlık politikalarının oluşturulması gibi bilimsel yaklaşımları oluşturur ve bu ilkelerin uygulanması için çaba harcar.

Halk sağlığı bilimi, hastaların yanısıra sağlamlara da hizmet verir ve epidemiyolojik yöntemlerle topluma tanı koyar. Sağlık yönetimi ve eğitimi ile toplumun sağlığını iyileştirir ve yaşamın olduğu her yerde, bütün tıp, sosyal ve evre bilimlerini kullanarak hizmet verir (Eren, 1995). Bu bağlamda halk

sağlığı bilimini, klinik tıp bilimlerinden ayrı tutan bazı özellikler vardır. Her Őeyden önce halk sağlığı bilimi multi-disiplinerdir ve tüm disiplinler arasında yapıştırıcı ve birleştirici bir rol oynar (United Kingdom Department of Health, 2010). İkincisi, halk sağlığı öncelikle bireylerden çok toplum yapısını ve toplumun işleyişini anlamaya çalışır ve ncs halk sağlığı tıbbın sosyal bilimidir ve diğer sosyal bilimlerle oldukça yakın bir işbirliği yapar.

Dünyada halk sağlığının gelişiminde öncelikle bulaşıcı hastalıklar nedeniyle oluşan salgınların yarattığı tehditler ve sanitasyon reformu hareketleri önemli ölçüde etkili olmuştur (Fidler, 2001). Özellikle 1800'l yıllar halk sağlığı alanında ilk bilimsel raporların, makalelerin yayımlandığı yıllar olarak halk sağlığı tarihi açısından büyük önem taşır. İngiltere'de 1842 yılında yayınlanan ve Edwin Chadwick tarafından kaleme alınmış olan "İngiltere'de çalışan nüfusun sanitasyon koşulları üzerine genel rapor" İngiltere'deki sanayileşmeye bağlı sağlık sorunları ve sosyal sorunlar incelenmiş, hastalıkların çoğunun evre kirliliğinden ve sanitasyon eksikliğinden kaynaklandığı ve yoksulluğa neden olduğu saptanmıştır (Institute of Medicine, 1988). Raporun tartışılmasından sonra İngiltere'de 1848 yılında tarihteki ilk "Halk Sağlığı Yasası" ıkarılmıştır. Bu yasayla halk sağlığının bir devlet sorumluluğu olduğu ve çevresel düzenlemelerin yerel sağlık otoriteleri tarafından denetlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Chadwick raporu tüm Avrupa ve ABD'yi etkilemiş ve dünyada bir sanitasyon reformu başlamıştır.

İlk kanunun çıkmasından yaklaşık 10 yıl sonra İngiltere'de John Simon halk sağlığından sorumlu bir kurulun olması gerektiğini önermiştir. Böylece 1858'te çıkarılan yeni bir halk sağlığı yasaı ile kurulan halk sağlığı kurulu halk sağlığı alanında araştırma, salgın kontrolü vb önemli çalışmalar yapmıştır. 1866'da yeni yasa düzenlenerek yeniden çıkarılmış ve yerel otoritelerin halk sağlığı alanındaki görev ve yetkileri de ele alınmıştır (Soyer, 2003). İngiltere'de halk sağlığı alanında bu gelişmeler olurken aynı yıllarda Almanya'da Rudolf Virchow bir tifüs salgınını incelemek üzere görevlendirilmiştir. Virchow'un raporunda salgının altında yer alan yoksulluk ve açlık gibi nedenler vurgulanmış ve sadece tıbbi değil sosyal önlemler de alınması önerilmiştir. Virchow 1848'de sosyal tıp üzerine yazdığı makalesinde sosyal ve ekonomik faktörlerin önemini belirtmiş ve hkmetlerin vatandaşlarının sağlığını korumakla görevli olduğunu ve bu alanda önlemler alması gerektiğini dile getirmiştir (Krieger, 1998).

Berlin’de Virchow’un yanında da çalışan ve sosyal tıp kavramını benimseyen Grothjan 1923 yılında yayınlanan ‘‘Sosyal Hijyen S¼zl¼ę¼’’ isimli kitabıyla hastalıkların oluşmasında sosyal etmenlerin b¼y¼k önemini ortaya koymuştur (Rabson, 1936). Grothjan sosyal hekimliğin tanımını yaparak, halk sağlığı hizmetlerinin t¼m toplumun gereksinimi ve hakkı olduğu, bu hizmetlerin kamu tarafından herkese sağlanması gerektiği g¼r¼ř¼n¼ dile getirmiştir (Eren, 1995).

Yirminci y¼zyılın başları artık halk sağlığı biliminin kuramsal temellerinin atıldığı Avrupa ve ABD’de üniversitelerde okutulmaya başladığı yıllardır. Araya giren savaş yıllarından sonra DS¼, BM ve bağlı kuruluşları çeşitli uluslar arası toplantılar ve raporlarla halk sağlığını t¼m d¼nyada geliştirmişlerdir. Bu anlamda 1978 yılında DS¼ tarafından yayınlanan ‘Temel Sağlık Hizmetleri (TSH) Bildirgesi (Alma-Ata Primary Health Care Bildirgesi) halk sağlığı anlayışı için yeni bir d¼n¼m noktası olmuştur. Bildirgeye g¼re TSH, ana ocuk sağlığı ve aile planlaması, başlıca enfeksiyon hastalıklarına karşı bağışıklama, yerel endemik hastalıklardan korunma ve kontrol, sık g¼r¼len hastalıklar ve yaralanmalara karşı uygun tedavi, toplumun sağlık sorunlarını, korunma ve kontrol y¼ntemleriyle ozmek amacıyla sağlık eğitimi yapılması, uygun beslenme, g¼venli su, temel sanitasyon ve temel ilaçların sağlanmasıdır (WHO, 1978). Ayrıca TSH’nın temel ilkeleri içinde bir g¼r¼ř olarak olarak sosyal eşitlik, öz sorumluluk, uluslar arası dayanışma gibi konular (¼ztek, 2012) ve 1990’lı yıllarda özellikle toplum katılımı, sekt¼rler arası işbirliği ve uygun teknoloji kullanımı daha ne çıkmıştır.

2000 yılında Birleşmiş Milletler, Bin Yıl Zirvesi adı altında d¼zenlenen New York toplantısında 189 ülkenin imzasıyla milenyum (binyıl) kalkınma hedeflerini (8 adet) açıklamıştır (United Nations, 2012). Ancak t¼m bu iddialara karşın halk sağlığı açısından d¼nya istenen d¼zeye gelememiş, sağlıkta eşitlisizlikler giderek artmıştır. Merkez kapitalist ülkelere bağımlı sağlık açısından geri kalmış çok sayıda s¼m¼rge ülke ve sağlık sistemleri değişimden sonra ¼k¼nt¼ye giren ama yeni bir pazar olarak ortaya çıkan eski sosyalist ülkeler, kitlesel işsizlik, angarya-k¼lelik-ocuk işçi kullanımı, sendikasızlık ve sosyal g¼vencesizlikte artış d¼nyanın ciddi sorunları olmuştur (Kılıç, 2009). Alma-Ata’nın 30. Yıl d¼n¼m¼nde yapılan ikinci Alma-Ata toplantısıyla bu durum yeniden ele alınmış ve TSH g¼n¼m¼z d¼nyasının

sağlıkla ilgili mücadele alanlarına daha etkili bir yanıt verebilmesi için gerekli olan bir “reformlar paketi” olarak **yeniden** tanımlanmıştır. Bu reformların temel hedefi sağlık sistemlerinin bileşenlerine yönelik olarak ve 4 temel başlık altında verilmiştir: Evrensel Kapsayıcılık, Hizmet Sunumu, Kamu Politikaları ve Liderlik Reformları (WHO, 2008).

Gerek DSÖ, gerekse diğer uluslar arası kuruluşlar ve Batılı ülkelerin sağlık bakanlıkları artık halk sağlığı biliminin günümüzün en önemli alanlarından birisi olduğunu ve halk sağlığı insangücüne yatırım yapmanın çok stratejik ve önemli olduğunu kabul etmişlerdir. Bunun temel nedenlerinden birisi bazı eski sorunlarla (yeniden ortaya çıkan salgınlar, HIV/AIDS pandemisi, tütün bağımlılığı, aile içi şiddet, vb) yeni sorunların (bulaşıcı olmayan hastalıklar, trafik kazaları, endüstriyel atıklar vb.) giderek artmakta olması olarak görülmektedir (Last, 2004).

Halk sağlığı ile ilgilenen kurumların başlıca amacı temel sağlık hizmetlerinin sağlanması yanında sosyal yapıya uygun olarak belirlenen sağlık hedeflerine ulaşmaktır. Halk sağlığı bilimi, toplumun sağlık sorunlarını tanımlayıp bilgi ve deneyimin gelişmesiyle politik ve sosyal çevreleri harekete geçirerek sorunları zözmektedir (Institute of Medicine, 2007). Aslında birçok sağlık sorununa teorik olarak zm yolu bulunmuş olsa da bu bilgiler uygulanmayı beklemektedir. Bu durum özellikle gelişmemiş ülkelerde olmak üzere tüm ülkelerde koruyucu sağlık hizmetleri için geçerlidir. Tüm ülkelerde halk sağlığı kurumlarının düzenlenmesinde ve yapılması gereken sosyal ve politik değişikliklerin uygulanmasında sıkıntılar vardır. Ulusal kurumlar halk sağlığı sorunlarının zm için bir araya gelmeli ve uluslar arası bağlantılarını geliştirmelidir (Rosen, 1993).

3-Halk Sağlığı Uzmanlığı Görev Tanımı ve Eğitim İçeriği

Halk sağlığı uzmanlığı her ülkede aynı ismi taşımamakta, ABD ve Avrupa'nın pek çok ülkesinde halk sağlığı uzmanlığı ismi kullanılırken, İngiltere'de halk sağlığı yerine “toplum hekimliği uzmanı”, Rusya'da “koruyucu hizmet uzmanı”, Almanya'da ise “sosyal tıp uzmanı” tanımları kullanılmaktadır. Türkiye'de de ilk kullanılan isim “toplum hekimliği uzmanlığı” iken YK tarafından 1982 yılından sonra uzmanlığın ismi “halk sağlığı uzmanlığı” olarak değiştirilmiştir.

Her lke ulusal sağlık politikalarına göre öncelikli gereksinimlerini saptamak, bunları yönetmek ve zmek için de nitelikli halk sağlığı personeli yetiştirmek amacını taşımalıdır. Birçok ülkede sunulan mezuniyet sonrası halk sağlığı eğitim programları ve çalışma alanları, ülkelerin sağlık örgütlenmeleri ve gereksinimlerine göre zaman içinde değişim göstermiştir (Hamzaoglu, 1991). Amerikan Tıp Enstitüsü (Institute of Medicine) Halk Sağlığı Uzmanlarının Eğitimi Komitesi ve Halk Sağlığının Geleceği alışma Komitesi raporlarında hekimlerin halk sağlığı insangücü içinde kilit rol oynadıkları ve iyi eğitilmiş halk sağlığı hekimlerinin diğer halk sağlığı çalışanlarıyla birlikte toplumun sağlık sorunlarına tanı koymakta görevli oldukları belirtilmiştir. Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi, güvenli gıda ve su kaynaklarının sağlanması, sanitasyon, çevresel maruziyetlerin önlenmesi, sağlığın geliştirilmesi başlıca çalışma alanları olarak tanımlanmıştır. Halk sağlığı hekimlerinin, bilimsel ve klinik verilerin sağladığı sonuçların işığında, liderlik ve yönetim yeteneklerini birleştirip güçlü bir halk sağlığı sisteminin oluşmasını sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca günümüzde halk sağlığı uzmanlarının, deprem, biyoterorizm, kasırğa gibi afetlerde, pandemik influenza ya da ilaca dirençli tüberküloz gibi bulaşıcı hastalık salgınlarında acil durum planlarının yapılması ve gereksinimlere hemen yanıt verilmesinde önemli rolleri bulunmaktadır (Institute of Medicine, 1988 ve 2007). Her ne kadar devletin halk sağlığı kurumları sistemin temelini oluştursa da, halk sağlığı ile ilgilenen diğer kurumlarla ve sektörlerle işbirliği içerisinde yeni bir yapı kurulması gerektiği kararına varılmıştır. Yapılacak çalışmalarda sağlıkların yanı sıra mühendisler, avukatlar, eğitimciler ve daha sayılamayan pek çok meslekten kişiler yer almalıdır. Ancak halk sağlığı hekimleri birçok konuda daha fazla bilgi ve deneyim sahibi oldukları için bu yapının merkezini oluşturmaktadırlar (Institute of Medicine, 2007).

Türkiye’de “Tıpta Uzmanlık Tüzüğü” koşullarını yerine getirerek halk sağlığı uzmanlık eğitimi almış hekimlere “halk sağlığı uzmanı” unvanı verilmektedir. Türkiye’de halk sağlığı uzmanlarının uzun yıllar boyunca uygun görevlere atanmamalarının ve kendi alanları dışındaki işlerde çalıştırılmalarının başlıca nedenlerinden birisi uzmanlık dalının içeriğinin tam olarak anlaşılmamış olmasıdır. Halk sağlığı uzmanlığının aile hekimliği ya da hijyen gibi dallarla karıştırılması, uzmanların poliklinik ve benzeri hizmetleri veren yerlerde

Çalışmaya zorlanması önemli sorunlardandır (ztek, 2012). Ancak son zamanlarda halk sağlığı uzmanlarının sayılarının artmaya ve Sağlık Bakanlığı kadrolarında çalışmaya başlamalarıyla birlikte olumlu bir değişim yaşanmaktadır. Sağlık yöneticileri arasında 2007 yılında yapılan bir çalışmaya göre sağlık yöneticilerinin %86-94' halk sağlığı uzmanlarının sağlık hizmetlerine katkısının iyi-çok iyi olacağını belirtmişlerdir (HASUDER, 2007).

Halk sağlığı uzmanlarının gelişmiş ülkelerde çeşitli sağlık projelerinden sorumlu oldukları, özellikle de araştırmacı, danışman ve yönetici olarak çalıştıkları bilinmektedir. Bu ülkelerde halk sağlığı uzmanlığının çekici ve arzu edilen bir uzmanlık alanı olmasına rağmen ülkemizde belirsizliklerin yaşanması ve zorunlu hizmet döneminden önce istihdam sorunları nedeniyle halk sağlığı cazip ve yeterince istenen bir uzmanlık dalı olamamıştır (HASUDER, 2002). HASUDER tarafından halk sağlığı uzmanının görevleri şöyle tanımlanmıştır:

“Halk sağlığı uzmanının görevleri toplumun sağlık düzeyini, var olan ve gelişebilecek sorunlarını, bu sorunların nedenlerini ve toplumun sağlık gereksinimlerini bilimsel teknikler kullanarak saptamak; halk sağlığı politikaları geliştirerek zmler üretmek; halk sağlığı programlarının kontrol ve değerlendirmelerini yapmak, bu programların yürütülmesinde görev almak; sağlık hizmetlerinin her kademesinde yöneticilik yapmaktır. Bu görevlerini yerine getirebilmek için bilgi kaynaklarına erişir, veri toplar ve değerlendirir. Yönetimle ilgili olarak planlama, örgütleme, personel kullanımı, yürütme, denetleme, eşgüdüm, bte yapma ve hizmetleri değerlendirme işlerini yapar. Halk sağlığı uzmanı araştırmacılık, danışmanlık ve yöneticilik görevlerinde, koruyucu ve iyileştirici sağlık hizmetlerinin sunumunda, salgınların incelenmesinde, halkın sağlık eğitiminde ve halk sağlığı laboratuvarlarının işletilmesinde doğrudan görev alır” (HASUDER, 2002).

Amerika Institute of Medicine'nin Halk Sağlığı Uzmanları Eğitim Komitesi halk sağlığı uzmanlarını bireysel uygulamalardan ziyade, dünya görüşleri,

teorik ve pratik eğitimleriyle toplumda nüfusun büyük bir bölümüne odaklanan ve o nüfusa liderlik ve yönetim gibi becerilerini kullanarak önemli halk sağlığı hizmetlerinin ulaşmasını sağlayan ve klinik uygulamalar eğitimi de almış hekimler olarak tanımlamıştır (Institute of Medicine, 2007).

İngiltere Sağlık Bakanlığı'nın Halk Sağlığını Geliştirme Bölümü ise halk sağlığı uzmanlarının görev tanımını şöyle yapmıştır: Halk sağlığı profesyonelleri diğer sağlık profesyonelleriyle birlikte çalışarak toplumun sağlık düzeyini monitorize eden, sağlık gereksinimlerini belirleyen, riskleri azaltmak için erken tanı ve tarama programları geliştiren, bulaşıcı hastalıkları kontrol altına alan; sağlığı geliştirici politikaları oluşturan; sağlık hizmetlerini planlayan, değerlendiren, yöneten ve hizmetlerdeki değişimleri sağlayan kişilerdir (United Kingdom Department of Health, 2010).

1991 yılında TTB Halk Sağlığı Kolu tarafından hazırlanan 'Halk Sağlığı Uzmanı'nın görev tanımlaması ve analizi" raporuna göre, halk sağlığı uzmanlığının içermesi gereken eğitim konularının epidemiyoloji, biyoistatistik/bilgisayar uygulamaları, sağlık yönetimi, sağlık eğitimi, ana-ocuk sağlığı, aile planlaması, okul sağlığı, toplum beslenmesi, bulaşıcı hastalıkların denetimi, kronik hastalıkların denetimi, ruh sağlığı, iş sağlığı, evre sağlığı, laboratuvar hizmetleri, tıbbi sosyoloji/antropoloji ve sağlık ekonomisi olarak saptanmıştır (Eren, 1992). Bu ilk çalışma ile her ne kadar bir temel oluşturulmuş olsa da bu düzenlemenin yalnızca çalışmaya katılanların görüşleri göz önüne alınarak yapıldığı ve zaman içindeki koşullara göre yenilenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

4-Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitiminin Tarihçesi

Halk sağlığı uzmanlık eğitimi 1800'l yılların ortalarında Avrupa'daki büyük sosyal ve politik gelişmelere bağlı olarak öncelikle Avrupa'da gelişmiştir. İngiltere'de halk sağlığının bir uzmanlık dalı olarak kabul edilmesi 1842 yılında Edwin Chadwick tarafından hazırlanan "işçi nüfusunun sanitasyon koşulları" zerine raporu sonrasında 1848 yılında çıkarılan halk sağlığı kanunu ile olmuştur (Institute of Medicine, 1988). Almanya'da halk sağlığının temelini oluşturan "sosyal tıp" eğitimi ise Rudolf Virchow tarafından tanımlanan ve sosyal etmenlere ve devlet sorumluluğuna vurgu yapan 1848 yılındaki "social medicine" makalesi sonrasında olmuştur (Krieger, 2008).

Avrupa'daki bu iki önemli rapor tüm dünyayı etkilemiştir. ABD'de halk sağlığı uzmanlık eğitimi ve ilk kamusal halk sağlığı birimi uygulaması 1866 yılında New York kentinde başlamıştır (Institute of Medicine, 1988). Rusya'da ise 1918-25 yılları arasında Sağlık Bakanı Semashko nderliğinde Hekim Geliştirme Enstitüleri ve Sosyal Hijyen Departmanları kurulmuş ve yetişen uzmanlar “koruyucu hizmet uzmanı” olarak isimlendirilmiştir (ASPHER 2008; zkan 2003). Ayrıca st düzey sağlık yöneticileri için beş aylık sosyal hijyen ve dokuz aylık sağlık yönetimi kursları düzenlenmiştir (Hamzaoğlu, 1991). 1920'de Winslow tarafından yayınlanan halk sağlığı tanımı (Institute of Medicine, 1988) ve 1923'de Grothjan tarafından yayınlanan sosyal hekimlik tanımları (Rabson, 1936) halk sağlığı uzmanlık eğitiminin içeriğini belirlemede çok önemli roller oynamıştır.

Birçok ülkede halk sağlığı eğitim programları ülkenin öncelikli gereksinimlerine şekillenip değişik süreçlerden geçmişlerdir. 1800'l yıllarda bulaşıcı hastalıklar, sanitasyon ve bağışıklama konuları ncelikliyen, 1900'l yılların ikinci yarısında sağlık yönetimi, sağlık istatistikleri ve epidemiyoloji temel eğitim içeriği olarak belirlenmiştir. 1966 yılında yapılan Avrupa Halk Sağlığı Okulları Müdürleri Toplantısı'nda halk sağlığı hekiminin sağlık yönetimi ve tıbbın sosyal alanları konusunda yeterli bilgi sahibi olması gerektiğine karar verilmiş ve eğitim içeriğine uluslararası sağlık örgütlerinin özellikleri, planlama ve ekonomi konuları da eklenmiştir. Daha sonraları halk sağlığı daha multidisipliner bir alan haline gelmiş ve eğitim programındaki temel konulara davranış bilimleri (psikoloji, sosyoloji, antropoloji), sağlık ekonomisi ve srveyans teknikleri eklenmiştir (Hamzaoğlu, 1991). İlerleyen yıllarda bulaşıcı olmayan hastalıklar, kazalar, evre sağlığı sorunları gibi ek konular eğitimlerde ağırlık kazanırken Amerika Institute of Medicine'nin Halk Sağlığı Uzmanları Eğitim Komitesi yukarıda belirtilen bu genel konuların dışında halk sağlığı uzmanlık eğitiminde ek olarak 3 temel konu daha belirlemiştir: liderlik, topluma yönelik koruyucu hizmetler ve halk sağlığı acil durumları (Institute of Medicine, 2007). ASPHER ise 2012 yılında Avrupa'da halk sağlığı profesyonellerinin eğitiminde mutlaka olması gereken ve halen bazı eksikler içeren dört alan belirlemiştir. Bunlar srveyans, sağlığı geliştirme, eşişsizlikler ve sağlık yönetimidir (ASPHER, 2012).

Tüm dünyada hekimlerin halk sağlığı kariyerinde ilerlemelerinin farklı yolları vardır. Hekimler tıp eğitiminin bitiminde doğrudan halk sağlığı alanında uzmanlık eğitimi alıp bu alanda çalışabilmektedirler. Bu yolu, özellikle araştırma yapmaya ve koruyucu sağlık hizmetlerinde çalışmaya ilgi duydukları oranda tercih etmektedirler. Bazı hekimler de birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışmaya başladıktan sonra halk sağlığı alanında eğitim almaya (yüksek lisans ve doktora gibi) başlamayı seçmektedirler (Institute of Medicine, 2007). Avrupa Halk Sağlığı Okulları Birliği ASPHER'in Halk Sağlığı Temel Eğitim Programına göre halk sağlığı yüksek lisans eğitiminde bilgi ve beceri sahibi olması gereken temel konular; (1) toplum sağlığı ve onun sosyal, ekonomik ve diğer çevresel belirleyicileri; (2) sağlık politikası, ekonomisi, örgütlenmesi ve yönetimi; (3) sağlığı geliştirme, sağlık eğitimi ve sağlığı korumadır (ASPHER, 2011).

1800'l yıllarda Avrupa'da başlayan halk sağlığı hareketleri şüphesiz Türkiye'ye de olumlu anlamda yansımıştır. 1898 yılında kurulan Gülhane Askeri Tıp Akademisi mezuniyet öncesi dönemde koruyucu hekimlik ve hijyen derslerini öğrencilerine vermekteydi. Osmanlı'nın son zamanlarında İstanbul niversitesinde ve daha sonraları genç Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında İstanbul ve Ankara tıp fakültelerinde halk sağlığı veya o zamanki ismiyle hıfzıssıhha dersleri verilmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde mezuniyet sonrası dönemde ilk halk sağlığı uzmanlık eğitimi 1958 yılında Refik Saydam Hıfzıssıhha Okulunda başlamıştır (ztek, 1992). Refik Saydam Hıfzıssıhha Okulu 1936 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak sağlık çalışanlarına hizmet içi eğitim vermek amacıyla Rockefeller Vakfı'nın desteği ile kurulmuştur. 1958 yılında 2 yıllık bir eğitimle verilen halk sağlığı uzmanlık eğitimi ile Türkiye'de 1958-1965 yılları arasında ilk halk sağlığı uzmanları yetiştirilmiştir (58 adet). Bu dönemde Türkiye'de halk sağlığının gelişiminde çok önemli roller oynayan Nusret Fişek ve Muzaffer Akyol gibi isimler ise halk sağlığı eğitimlerini daha önce ABD'de doktora eğitimiyle almışlardır.

Refik Saydam Hıfzıssıhha Okulunda sağlık yönetimi, epidemiyoloji, biyoistatistik, mikrobiyoloji, parazitoloji, evre sağlığı, sağlık eğitimi, demografi vb. alanlarda eğitim ve araştırma etkinlikleri yapılmıştır. Farklı alanlardaki birçok sağlık personeli de hizmet içi eğitim kurslarına alınarak

kendilerini geliştirme olanağı bulmuştur (TTB Halk Sağlığı Kolu, 1991a ve 1991b). Okul 12 Eylül 1980 darbesi sonrası 1983 yılında kapatılmış, 2005 yılında açılmış ve 663 s KHK sonrasında Sağlık Bakanlığının reorganizasyonu çerçevesinde 2012’de tekrar kapatılmıştır.

Hıfzıssıhha Okulu’nda yetişen halk sağlığı uzmanlarından Sağlık Bakanlığı yeterince yararlanamamıştır. Hem Hıfzıssıhha Okulu hem de halk sağlığı uzmanlığı politikacıların ve bürokrasinin bu tutumları nedeniyle yeterince gelişememiştir (Öztek, 1992). Birçok kez okulun akademiye dönüştürülmesi için çaba gösterilmiş, ancak başarılı olunamamıştır. 1967 yılında uygulamaya giren “SSYB Hıfzıssıhha Okulu alışma Yönetmeliği” kaldırılmış, Hıfzıssıhha Okulu’nun görev ve yetkileri kısıtlanmış, okulun işlevsizleşmesine ve gelecekteki kötü durumuna zemin hazırlanmıştır. Bu denli önemli çalışmalar yapan Hıfzıssıhha Okulu personeli, 1970’li yıllarda güven bunalımı ve maddi sorunlar nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda kalmış ve bir kısmı üniversitelerin tıp fakültelerine geçerek halk sağlığı anabilim dallarının kurucuları olmuşlardır. Kalan diğer personel ise 1983 yılında bakanlık içinde birçok yere tayin edilmişlerdir. Bu dönemden sonra okul tamamen işlevsiz kalmış ve halk sağlığı alanında çalışacak personel yetiştirme görevi yalnızca üniversiteler tarafından yapılmıştır (TTB Halk Sağlığı Kolu, 1991a ve 1991b).

1965 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde Nusret Fişek tarafından Toplum Hekimliği Enstitüsünün kurulmasıyla birlikte üniversite içinde ilk kez halk sağlığı uzmanlık eğitimi verilmeye başlanmıştır. Böylece Türkiye’de 1958 yılında yalnızca Hıfzıssıhha Okulu’nda mezuniyet sonrası halk sağlığı eğitimi verilirken 1965 yılında Hacettepe ve 1967 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümlerinde halk sağlığı uzmanlık eğitimi tekrar başlamıştır. İlk kez 1969 yılında Toplum Hekimliği Bölümlerinden mezun olan 6 hekim Hıfzıssıhha Okulu dışında bir kurumdan yetişerek halk sağlığı uzmanı olmuşlardır. Nusret Fişek’in önerisiyle Tababet Uzmanlık Tüzüğünde de halk sağlığı uzmanlığı yer almış ve böylece halk sağlığı uzmanları yeni bir statü kazanmıştır.

Türkiye’de ilk uzmanlık eğitimi verilen kurumlarda eğitimler arasındaki en büyük farklar şöyleydi: Hıfzıssıhha Okulu’nda sosyoloji, sosyal antropoloji vb. konulara yer verilirken, bunların yerine Hacettepe Üniversitesi Tıp

Fakültesi Toplum Hekimliği bölümünün eğitiminde 6 aylık sürelerle klinik rotasyonlar yer almıştı. nceki eğitim uygulamasında halk sağlığı uzmanı yalnızca toplumdaki sağlık sorunlarını saptayıp değişik alanlardaki uzmanlara yol gösteren sağlık alanındaki yönetici olarak kabul edilirken, üniversitelerde verilen eğitim sonrasında klinik becerilere de sahip bir uzman hekim olarak kabul edilmiştir. Hacettepe niversitesinde halk sağlığı uzmanlık eğitiminin başladığı dönemde halk sağlığı uzmanlığını cazip hale getirmek için bu uzmanlığın yanında bir de klinik dal (dahiliye, pediatri, kadın doğum vb) uzmanlık eğitimi yapma olanağı da verilmiştir. Seksenli yıllarda bazı uzmanlar halk sağlığı alanına ilgilerini yitirmişler ve diğer uzmanlık alanlarına yönelmişlerdir. Doksanlı yıllardan başlayarak halk sağlığı uzmanlığına ilgi yeniden artmaya başlamıştır (Hamzaoğlu, 1991). Ancak Dirican tarafından yapılan bir çalışmada aslında hekimlerin çok az bir kısmının halk sağlığı uzmanlığını seçmesinin temel nedeni olarak sağlık hizmetlerinde yönetim, politika ve örgütlenme yetersizliği olarak bulunmuştur (Dirican, 2004). Hekimlerin alışma koşullarının giderek zorlaşması, cerrahi dallardaki ağır nöbetler ve muayenehane hekimliğinin giderek popülaritesini kaybetmesi gibi birçok neden genç kuşak hekimlerin uzmanlık dalı seçme tercihlerini etkilemektedir.

Günümüzde Türkiye’de halk sağlığı uzmanlık eğitimi yalnızca üniversitelerin halk sağlığı anabilim dallarında, tıpta uzmanlık tüzüğünün koşullarını sağlayan tıp doktorlarına verilmektedir. Eğitim programları üniversitelerde bazı değişiklikler gösterse de temel olarak ulaşılması gereken hedefler şöyle belirlenmiştir. Epidemiyoloji, biyoistatistik, sağlık yönetimi, sağlık politikası, iş sağlığı ve meslek hastalıkları, kadın sağlığı, aile planlaması, ocuk sağlığı, evre sağlığı, bulaşıcı hastalıklar, sağlık eğitimi, bulaşıcı olmayan hastalıklar, sağlık sistemleri, demografi, yaşlı sağlığı, toplum beslenmesi, sağlık sosyolojisi ve antropolojisi, sağlık ekonomisi, afetlerde sağlık yönetimi, ağız ve diş sağlığı, okul sağlığı ve tıbbi etik (Dokuz Eylül 2013; Hacettepe 2006). Görüldüğü üzere halk sağlığı uzmanının bilmesi ve uygulaması beklenen konular çok kapsamlıdır. Bu nedenle bazı konularda daha uzman kişiler yetiştirebilmek için yan dal eğitimleri verilmeye başlanmıştır. Bu kadar geniş kapsamlı olan halk sağlığı uzmanlık eğitiminden sonra yan dal eğitim kontenjanları da artırılarak özel bir konuda uzmanlaşma olanağı sağlanmalıdır (TTB, 1993).

Halk sağlığı uzmanlığının asıl amacının koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve sağlık yönetiminin eğitimli kişiler tarafından yapılması olduğu unutulmamalıdır. Son dönemlerde tıp fakültelerinde çalışan sağlığı birimi ve sigara bırakma polikliniği bulunan halk sağlığı anabilim dalları, tıpta uzmanlık öğrencilerini bu birimlere de ek rotasyona göndermektedirler. İş sağlığı ve meslek hastalıklarının son zamanlarda ne çıkması çalışan sağlığı birimlerinin de önemini artırmıştır. alışan sağlığı birimlerinin kurulması, koruyucu sağlık hizmetlerinin bir parçasıdır. Bu nedenle çalışan sağlığı birimi rotasyonu, halk sağlığı uzmanlık eğitimi ile bire bir örtüşmektedir. Ayrıca lkemizin tütün politikasındaki kararları ve halk sağlıkçıların bu konudaki emekleri de göz önüne alındığında sigara bırakma polikliniği rotasyonunun da uzmanlık döneminde çalışma alanı içinde olması doğaldır.

Özellikle sağlık yönetimi, sağlık politikası ve epidemiyolojiyi iyi bilen halk sağlığı uzmanları, bu alanların tümünde, başka bir uzmanlık alanı tarafından üretilmeyecek lde bilgi ve hizmet üretecektir. Ancak bu sağlanırsa ülke, sağlık politikası ve sağlık yönetimi gibi alanlarda etkin olarak gelişebilir. Bu üç temel alan dışındaki bilgi ve beceri alanları halk sağlığı uzmanlığının st uzmanlaşma alanları olarak ele alınmalıdır (zgr, 1990).

5-Halk Sağlığı Uzmanlarının alışma Yerleri ve Mevcut Durum

Türkiye’de halk sağlığı uzmanı sayısı 2013 yıl ortası itibarıyla 520 kişidir (halk sağlığı yüksek lisans ve doktora mezunları bu sayı içinde değildir). Halk sağlığı uzmanlarının yaklaşık %51’i Sağlık Bakanlığı’nda, %47’si üniversitelerin akademik kadrolarında çalışmaktadır. 2010 yılında HASUDER tarafından yayımlanan Sağlık Bakanlığı Bünyesinde alışan Halk Sağlığı Uzmanları Envanteri’ne göre Sağlık Bakanlığı Merkez teşkilatında görev yapan 16 adet halk sağlığı uzmanı vardır ancak bu uzmanların yalnızca %25’i yönetici pozisyonunda çalışmaktadır. Sağlık Bakanlığı taşra teşkilatında ise yönetici görevi üstlenen sadece 32 halk sağlığı uzmanı vardır ve 3’ il sağlık müdürlüğü, 9’u sağlık müdür yardımcılığı, 20’si Őube Müdürlüğü yapmaktadır. Rapora göre bakanlığın tüm kadroları göz önünde bulundurulduğunda halk sağlığı uzmanlarının %25’inin yönetici pozisyonunda görevlendirildikleri görülmektedir (Eser, 2010). Görüldüğü gibi 2010 yılı itibarıyla bakanlığın yönetim kadrolarında çok az sayıda halk sağlığı uzmanı

vardır. Eser tarafından yapılan bu çalışmanın diğer sonuçlarına göre ise 48 ilde Toplum Sağlığı Merkezi'nde görev yapan 8 Halk Sağlığı Uzmanından 6'sı sorumlu hekimdir. Sağlık Grup Başkanlığında çalışan 3 Halk Sağlığı Uzmanı, Sağlık Grup Başkanıdır. AÇSAP merkezinde çalışan 2 uzmandan ise birisi sorumlu hekimdir. Buna göre, Toplum Sağlığı Merkezi sorumlu hekimi ya da Sağlık Grup Başkanı olarak görev yapan 9 uzman, bu birimlerde görev yapan toplam 26 uzmanın yaklaşık üçte birini (%35) oluşturmaktadır (Eser, 2010).

2003, 2010 ve 2013 yıllarında HASUDER tarafından yapılan üç ayrı çalışmanın yazarlar tarafından SB ve YÖK verileriyle güncellenmiş son haline göre halk sağlığı uzmanlarının çalıştıkları kuruluşlar son on yıl için Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Halk Sağlığı Uzmanlarının Çalıştıkları Kuruluşlara Göre Dağılımı

	2003		2010		2013	
	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
Üniversiteler	212	51.7	214	46.1	240	46.9
TSM** / SGB***	4	1.0	26	5.6	112	21.9
İl Halk Sağlığı/İl Sağlık Müd.	27	6.6	86	18.3	107	20.9
Sağlık Bakanlığı Hastaneler	19	4.6	14	3.0	23	4.6
Sağlık Bakanlığı Merkez	13	3.2	16	3.4	20	4.0
Sağlık Ocağı / ASM# / VSD###	3	0.7	7	1.5	6	1.2
Halk Sağlığı Lab / Hıfzıssıhha	4	1.0	7	1.5	2	0.4
AÇSAP	25	6.1	20	4.3	2	0.4
Diğer Kurumlar	103	25.1	74	16.2	8	1.6
TOPLAM	410	100.0	464	100.0	520	100.0

*emeklilik ve vefat sayılarına bu tabloda yer verilmemiştir

**TSM: Toplum Sağlığı Merkezi / ***SGB: Sağlık Grup Başkanlığı

#ASM: Aile Sağlığı Merkezi / ###VSD: Verem Savaş Dispanseri

Kaynaklar: HASUDER, 2003; Eser, 2010; YÖK, 2010; HASUDER, 2013

2003 yılından 2013 yılına gelene kadar son 10 yılda halk sağlığı uzmanı sayısı emekli olanlar ve vefatlar çıktıktan sonra sadece 110 kişi artmıştır. Bu da yaklaşık olarak ayda bir, yılda onbir uzmanın mezun edildiğini göstermektedir. Aynı dönemde Sağlık Bakanlığı'nda çalışan halk sağlığı uzmanı sayısı ise zorunlu hizmetin de etkisiyle yaklaşık üç katı artarak 95'ten 272'ye, üniversitelerde çalışan halk sağlığı öğretim üyesi sayısı ise 212'den

240'a yükselmiştir. Üniversitede çalışan akademisyen sayısının çok az arttığı dikkati çekmektedir.

Türkiye'de 2013 yılı itibariyle 175 üniversite vardır (YÖK, 2013). Bu üniversitelerin 80'inde tıp fakültesi bulunmaktadır. Tablo 2 ve 3'de 80 fakülte içinden en az bir öğretim üyesi bulunan halk sağlığı anabilim dalları gör¼lmektedir (57 Tıp Fak¼ltesi). Ülkemizde 2012-2013 eğitim öğretim yılında tıp fakülteleri halk sağlığı anabilim dallarında toplam 114 profesör, 70 doçent, 43 yardımcı doçent, 12 öğretim görevlisi görev yapmaktadır. Bunun yanısıra anabilim dallarının yaklaşık %30'unda profesör ve doçent, yarısında yardımcı doçent, %90'ının da ise öğretim görevlisi bulunmamaktadır. Anabilim dalında en az bir öğretim üyesi bulunan üniversitelerde ortalama halk sağlığı profesör sayısı 1.98, doçent sayısı 1.25, yardımcı doçent sayısı 0.71'dir (bkz Tablo 2). 2011 yılında 42 anabilim dalında yapılan bir araştırmada bu ortalamalar sırasıyla 2.1; 1.5; 1.0 olarak hesaplanmıştır (İnandı, 2011). Aynı araştırmaya göre anabilim dallarının %45'i halk sağlığı akademik insang¼c¼nü yetersiz bulmaktadır ve 42 anabilim dalının 11'inde (%26.2) profesör, 10'unda doçent (%23.8), 13'ünde yardımcı doçent (%31.0), 33'ünde öğretim görevlisi (%78.6) öğrencisi bulunmamaktadır (İnandı, 2011).

2013 yıl ortası itibarıyla üniversitelerdeki ortalama halk sağlığı öğretim üyesi sayısı 4.18'dir. Bu sayı her anabilim dalı için en az 5 öğretim üyesi olmalıdır. En çok öğretim üyesi sayısına sahip anabilim dalları 19 kişilik kadrosuyla Hacettepe, 13 kişi ile Ankara ve 11 kişi ile Dokuz Eylül ve Marmara Üniversiteleri Halk Sağlığı Anabilim Dallarıdır (bkz Tablo 2). Halk Sağlığı Anabilim Dallarında uzman ve öğretim görevlisi kadrolarının çok az olduğu gör¼lmektedir.

Tablo 2: Halk Sağlığı Anabilim Dalları'ndaki ğretim yesi Dağılımları (Ağustos 2013)

	niversitenin Adı	Prof	Doç	Y.Doç	Öğr.G.	Uz.	Toplam
1.	Abant İzzet Baysal	---	---	2	---	---	2
2.	Acıbadem	---	1	1	---	---	2
3.	Anan Menderes	3	1	---	---	---	4
4.	Afyon Kocatepe	---	1	1	---	---	2
5.	Akdeniz	1	1	1	1	---	4
6.	Ankara	9	4	---	---	---	13
7.	Atatürk	1	---	---	---	---	1
8.	Balıkesir	1	---	---	---	---	1
9.	Başkent	2	---	2	2	---	6
10.	Bezm-i alem Vakıf	---	1	---	---	---	1
11.	Bilim	---	---	1	---	---	1
12.	Bülent Ecevit	1	2	1	---	---	4
13.	Celal Bayar	3	1	---	1	---	5
14.	Cumhuriyet	3	1	---	---	---	4
15.	Çanakale 18 Mart	---	1	1	---	---	2
16.	ukurova	4	1	2	2	---	9
17.	Dicle	4	1	2	---	---	7
18.	Dokuz Eyll	7	2	---	2	---	11
19.	Dumlupınar	---	---	1	---	---	1
20.	Düzce	---	2	1	---	---	3
21.	Ege	3	7	---	---	---	10
22.	Erciyes	5	1	1	---	---	7
23.	Eskişehir Osman Gazi	4	1	1	---	---	6
24.	Fatih	---	1	---	---	---	1
25.	Fırat	1	2	1	---	---	4
26.	GATA	4	5	---	---	---	9
27.	Gazi	4	3	---	---	---	7
28.	Gazi Osman Paşa	1	---	2	---	---	3
29.	Gaziantep	1	1	1	---	---	3
30.	Hacettepe	12	1	2	4	---	19
31.	Harran	1	1	---	---	---	2
32.	İnönü	3	1	---	---	---	4
33.	İ Cerrahpaşa	1	3	3	---	---	7
34.	İ apa	8	---	---	---	---	8
35.	K.Maraş S.İmam	---	1	---	---	---	1

Tablo 2'nin devamı

36.	Karadeniz Teknik	2	1	---	---	----	3
37.	Katip Çelebi (İzmir)	---	1	---	---	---	1
38.	Kırıkkale	1	2	---	---	---	3
39.	Kocaeli	2	1	---	---	---	3
40.	Maltepe	1	---	1	---	---	2
41.	Marmara	4	5	2	---	---	11
42.	Medipol	---	---	1	---	----	1
43.	Mersin	1	3	1	---	---	5
44.	Mustafa Kemal	---	2	---	---	---	2
45.	Namık Kemal	---	---	1	---	---	1
46.	Necmettin Erbakan	1	---	1	---	---	2
47.	Ondokuz Mayıs	3	2	1	---	---	6
48.	Pamukkale	3	1	1	---	---	5
49.	R.Tayyip Erdoğan	1	---	---	---	---	1
50.	Sakarya	---	1	---	---	---	1
51.	Selçuklu	---	---	2	---	---	2
52.	Sıtkı Koçman (Muğla)	---	---	1	---	---	1
53.	Süleyman Demirel	1	1	1	---	---	3
54.	Trakya	3	1	1	---	---	5
55.	Uludağ	1	1	2	---	1	5
56.	Yıldırım Beyazıt	1	---	---	---	---	1
57.	Yüzüncü Yıl	1	---	---	---	---	1
	Toplam	114	70	43	12	1	240

* Bu tablo Halk Sağlığı AD'lerden Ağustos 2013 tarihinde elde edilen güncel veriler ve bazı eksiklerin web sayfası bilgilerinden eklenmesi ile yazarlarca düzenlenmiştir

2013 Haziran itibariyle 80 tıp fakültesinin 13'ünde henüz HS anabilim dalı kurulmamıştır: Ahi Evran (Kırşehir), Bahçeşehir (İstanbul), Giresun, İzmir, Kastamonu, Kemerburgaz (İstanbul), Mevlana (Konya), Ordu, Şifa (İzmir), TOBB Ekonomi ve Teknoloji (Ankara), Turgut Özal (Malatya), Ufuk (Ankara) ve Zirve (İstanbul) üniversiteleri. Tıp fakültelerinin 10'unda ise anabilim dalı var ancak öğretim üyesi yoktur: Adıyaman, Bozok (Yozgat) Erzincan, Hitit (Çorum), Kafkas (Kars), Karabük, Koç (İstanbul), Medeniyet (İstanbul), Yeditepe (İstanbul) ve Yeni Yüzyıl (İstanbul) üniversiteleri). Halk sağlığı anabilim dalının olmadığı üniversitelerin genellikle yeni açılan veya vakıf üniversiteleri oldukları dikkati çekmektedir. Halk sağlığı anabilim dalı

olmayan tıp fakültelerinden mezun olan doktorlar yeterince halk sağlığı eğitimi alamadan mezun olmaktadır. Bu durum yeni hekimlerin meslek hayatlarında alacakları kararları da kaçınılmaz bir Şekilde etkileyecektir. 23 üniversitede halen halk sağlığı ğretim üyesinin olmaması yeni nesil hekim adaylarının koruyucu hekimlikten uzak ve topluma yabancı olmasına neden olmanın yanı sıra halk sağlığı uzmanları için de önemli bir istihdam alanının kaybına neden olmaktadır. Bu niversitelerin halk sağlığı anabilim dallarının yerini ne Şekilde doldurdıkları veya anabilim dallarını ne zaman amayı planladıkları araŐtırılmalıdır.

Tablo 3’de en az bir ğretim yesi bulunan halk sağlığı anabilim dallarındaki araŐtırma görevlilerinin giriş yıllarına göre dökümü görülmektedir (57 Tıp Fakültesi). Buna göre en az sayı 2010 ve öncesi giriŐli tıpta uzmanlık ğrencilerindedir. Bu nedenle 2014 yılı içinde ancak 30 civarında uzman mezun olacaktır. 2015 yılı içinde bu sayı iki katına çıkacak ve 2016 ve 2017 yıllarında ise yılda 100 dolayında halk sağlığı uzmanı mezun olacaktır (bkz Tablo-3). 2013 yılındaki toplam 210 kontenjandan sonra 2018 yılında 200 dolayında uzmanın mezun olacağı beklenebilir.

Tablo 3’de de görüldüğü gibi 16 anabilim dalında (%28) hiç araŐtırma görevlisi yok iken, 10 anabilim dalında 10 ve daha fazla araŐtırma görevlisi bulunmaktadır (Dokuz Eylül, Hacettepe, Gazi, Marmara, apa, Ondokuz Mayıs, Ege, Erciyes, Çukurova, Osmangazi). Anabilim dalı başına düşen araŐtırma görevlisi sayısı sadece asistanı olan anabilim dalları dikkate alındığında Ağustos 2013 itibarıyla 7.0’dır. 2013 yılı Mart ayında yapılan bir çalıŐmada anabilim dalı başına ortalama 5.8 araŐtırma görevlisi düŐtüęü saptanmıŐtır (Eser, 2013). Bu durumda 2013 yılında baŐlayan asistanlarla ortalama sayı anabilim dalı başına 1.2 asistan artmıştır.

2005 yılında yapılan bir çalıŐmada TUS sonucu halk sağlığını kazananların baŐlama oranı 2000-2004 yılları arasında %55’tir. BaŐlayan öğrencilerde ayrılma oranı ise %22’dir (Aker, 2005). 2012 yılında yapılmış bir çalışmaya göre ise 2008’den 2012’ye doğru anabilim dalı başına düşen ortalama araŐtırma görevlisi sayılarında ve göreve baŐlama oranlarında anlamlı bir artış dikkati çekmektedir (Eser, 2012).

Tablo 3: Üniversitelere Göre Araştırma Görevlisi Dağılımı (Ağustos 2013)*

	niversitenin Adı	2010ve öncesi girişli	2011 yılı girişli	2012 yılı girişli	2013 yılı girişli	Toplam Arş. Gör
1.	Abant İzzet Baysal	-	-	1	-	1
2.	Acıbadem	-	-	-	-	-
3.	Adnan Menderes	1	2	2	3	8
4.	Afyon Kocatepe	-	1	-	-	1
5.	Akdeniz	1	1	3	2	7
6.	Ankara	1	3	2	3	9
7.	Atatürk	1	3	1	-	5
8.	Balıkesir	-	-	-	-	-
9.	Başkent	-	-	1	1	2
10.	Bezm-i Alem Vakıf	-	-	-	-	-
11.	Bilim	-	-	-	-	-
12.	Bülent Ecevit	1	3	2	2	8
13.	Celal Bayar	1	1	2	3	7
14.	Cumhuriyet	-	1	2	-	3
15.	anakkale 18 Mart	-	-	1	-	1
16.	ukurova	1	2	4	3	10
17.	Dicle	-	1	1	4	6
18.	Dokuz Eyll	1	3	8	9	21
19.	Dumlupınar	-	-	-	-	-
20.	Düzce	1	1	3	2	7
21.	Ege	1	1	4	6	12
22.	Erciyes	1	-	5	4	10
23.	Eskişehir Osmangazi	1	3	2	4	10
24.	Fatih	-	-	-	-	-
25.	Fırat	2	1	4	2	9
26.	GATA	1	1	2	-	4
27.	Gazi	3	4	5	5	17
28.	Gazi Osman Paşa	-	1	1	-	2
29.	Gaziantep	-	1	2	3	6
30.	Hacettepe	3	5	6	4	18
31.	Harran	1	1	1	-	3
32.	İnönü	-	-	2	1	3
33.	İ Cerrahpaşa	1	1	1	1	4

Tablo 3'ün devamı

34.	İÜ Çapa	1	-	4	7	12
35.	K.Maraş S.İmam	-	-	-	-	-
36.	Karadeniz Teknik	-	1	-	2	3
37.	Katip Çelebi (İzmir)	-	-	-	-	-
38.	Kırıkkale	-	2	1	1	4
39.	Kocaeli	-	1	3	3	7
40.	Maltepe	-	-	-	-	-
41.	Marmara	-	1	3	10	14
42.	Medipol	-	-	-	-	-
43.	Mersin	-	-	1	2	3
44.	Mustafa Kemal	-	1	2	1	4
45.	Namık Kemal	-	-	-	-	-
46.	Necmettin Erbakan	1	-	2	2	5
47.	Ondokuz Mayıs	-	4	5	2	11
48.	Pamukkale	2	2	1	2	7
49.	R.Tayyip Erdoğan	-	-	-	-	-
50.	Sakarya	-	-	-	-	-
51.	Selçuk	-	1	2	-	3
52.	Sıtkı Koçman (Muğla)	-	-	-	-	-
53.	Süleyman Demirel	-	-	3	1	4
54.	Trakya	1	1	3	2	7
55.	Uludağ	1	1	4	2	8
56.	Yıldırım Beyazıt	-	-	-	-	-
57.	Yüzüncü Yıl	-	-	-	-	-
	Toplam	29	56	102	99	286

*Kaynak: Eser ve Koruk (2013) (Bu tablo Halk Sağlığı AD'lerden Ağustos 2013 tarihinde elde edilen yeni veriler eklenerek yazarlarca yeniden düzenlenmiştir)
2013 TUS Sonbahar döneminde açılan 115 yeni kadro yukardaki sayılara dahil değildir

ÖSYM verilerine göre son yıllarda Tıpta Uzmanlık Sınavı kontenjanlarının diğer uzmanlık alanlarında azalmasına karşın halk sağlığı için açılan kontenjanlardaki 2012-13 ve 2013-14 eğitim dönemi artışları oldukça dikkati çekicidir. Özellikle 2013-14 yılında Sağlık Bakanlığı adına açılan kontenjanda büyük bir artış vardır (bkz Tablo-4).

Tablo 4: Yıllara Göre Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimine Başlayan Asistanlar

Eğitim Dönemi	Halk Sağlığı uzmanlığı eğitimine başlayan asistan sayısı		
	Sağlık Bakanlığı Kadrosu	niversite Kadrosu	Toplam
2008-2009	2	34	36
2009-2010	1	49	50
2010-2011	1	18	19
2011-2012	2	36	38
2012-2013	8	89	97
2013-2014*	55	60	115**

*2013-14 dönemi Nisan kontenjanları henüz belli değildir

**Eylül 2013 TUS sınavında açılan 115 kadrodan kaçının göreve başlayacağı henüz bilinmemektedir.

Kaynak: ÖSYM, 2009; ÖSYM, 2010; ÖSYM, 2011; ÖSYM, 2012; ÖSYM, 2013;

Son iki yılda tıpta uzmanlık sınavlarında halk sağlığı anabilim dalı kontenjanlarının ve taban puanlarının önemli derecede artmış olmasının yanısıra önemli bir gelişme daha olmuştur. 2000-2004 yılları arasında halk sağlığı uzmanlık eğitimi hakkını kazananların yaklaşık %60'ı eğitime hiç başvuramaz veya yarıda bırakırken (Aker, 2005), Eser'in çalışmasına göre 2011-2012 yıllarında halk sağlığı uzmanlık eğitimini yarıda bırakma oranı %35'e kadar gerilemiştir (Eser, 2012). 2013 yılı ÖSYM verilerine göre halk sağlığı bölümlerini kazanan adayların büyük çoğunluğu kayıtlarını yaptırmıştır. Bu durum halk sağlığının geleceği açısından oldukça umut vericidir. Bu olumlu tablo ve TUS kontenjanlarındaki bu artışlardan sonra eğer asistanlığa giren tüm öğrenciler mezun olursa 2018 yılında 200 dolayında yeni halk sağlığı uzmanı mezun olacak demektir. Eğer kontenjanlar yıllık 200 dolayında devam ederse 2018-2023 yılları arasında yaklaşık 1000 kadar yeni halk sağlığı uzmanı yetiştirilmiş olacaktır. Bu durum halk sağlığı uzmanı eksikliğinin giderilmesi için önemli bir gelişme olacaktır. Halk sağlığı anabilim dallarının tıpta uzmanlık eğitimi kontenjanlarının artırılmasında en önemli sıkıntı eğitim kalitesinin korunmasında olacaktır. Özellikle asistan sayısının 10 ve daha fazla olduğu anabilim dallarında gerek fiziksel gerekse eğitsel ortam

açısından çeşitli sıkıntılar yaşanması doğaldır. 2011 yılında yapılan çalışmaya göre anabilim dallarının %62'si mezuniyet sonrası eğitimlerinin niteliğini iyi ve çok iyi, %32'si de orta düzeyde bulmaktadır (İnanđı, 2011). Anabilim dallarının %95'inin bu alanda iyimser olduğu dikkate çarpmaktadır. Gene anabilim dallarının %37'si mezuniyet sonrası eğitim alan öğrenci sayısını uygun bulurken geri kalanın tamamı bu sayıyı az bulmaktadır (İnanđı, 2011). Ancak tıpta uzmanlık öğrencisi sayısındaki hızlı artışın hemen öncesinde saptanan bu görüşlerin yeniden ölçülmesinde fayda vardır.

6-Halk Sağlığı Uzmanları için İnsangücü Planlaması

Sağlık insangücü planlaması *“toplumda istenilen olumlu değişikliklerin başariabilmesi için, sağlık sisteminin işlevlerinde iyileşme başlatabilmek üzere sağlık insangücü ile ilgili bilgi, beceri ve yeteneklerin hesaplanması süreci”* olarak tanımlanmış (Hogart, 1975) daha sonraki yıllarda bu tanım *“doğru yerde, doğru zamanda, doğru beceride ve doğru sayıda insanı bulundurmak”* (Hornby, 1980) olarak daha sade bir biçime getirilmiştir. Halk sağlığı insangücüne ise 2007 yılında DSÖ tarafından yayınlanan Dünya Sağlık Raporunda özel bir vurgu yapılmış ve halk sağlığı personelinin eğitimine ayrılan ulusal ve küresel kaynakların artırılması önerilmiştir (WHO, 2007). Doğru bir sağlık insangücü planlamasının öncelikle hizmet verilen nüfus ve çalışılacak kurumları dikkate alması ve planlamayı yapan kurumların ayrıca uygun bir dağılım, zamanlama ve istihdam koşullarını da sağlaması gerekir (Kılıç, 2007). Bu raporda halk sağlığı insangücü planlaması nüfus ve kurum bileşenleri üzerinden yapılmıştır.

I. Nüfusa Göre Planlama

Sağlık insangücü planlamasında kullanılan iki temel yöntemden nüfus/insangücü oranları en sık kullanılan değerlendirme araçlarından birisidir. Bu noktada en sık kullanılan ölçüt ise çoğunlukla nüfus başına düşen hekim sayısıdır. Halk sağlığı uzmanlarının belli bir nüfusa yönelik hizmet sunumunda çalışacakları alanlar İl Halk Sağlığı Müdürlükleri, Toplum Sağlığı Merkezleri ve Belediyelerdir. Bu bölgelerin nüfusları Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2012a). Aşağıda bu nüfus dilimlerine göre yapılan halk sağlığı uzmanı gereksinimi hesaplamaları bulunmaktadır.

a.İl Halk Sağlığı Müdürlüklerinin Hizmet Verdiği Nüfusa Göre Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Türkiye’de 81 il nüfus büyüklüğüne göre müdür yardımcısı kadroları ve halk sağlığı birim sayıları açısından sınıflandırılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2012a). Buna göre nüfusu 10 milyonun üzerinde olan İstanbul İl Halk Sağlığı Müdürlüğünde en az 29 halk sağlığı uzmanı; nüfusu 4.5 milyonun üzerinde olan Ankara İl Halk Sağlığı Müdürlüğünde en az 23 halk sağlığı uzmanı; ve nüfusu 3.5 milyonun üzerinde olan İzmir İl Halk Sağlığı Müdürlüğünde en az 18 halk sağlığı uzmanı çalışması gerektiği hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre İl Halk Sağlığı Müdürlüklerinde toplamda en az 717 halk sağlığı uzmanı çalışması gerekmektedir (bkz Tablo-5).

Tablo 5: İl Halk Sağlığı Müdürlüklerinde Çalışması Gereken Halk Sağlığı Uzman Sayısı

Nüfus	Müdür Kadrosu	Müdür Yard. Kadrosu	Halk Sağlığı Birimi Sayısı	Toplam Halk Sağlığı Kadrosu	İl sayısı	Toplam En az HS Uzmanı Gereksinimi*
10 milyon ve üzeri	1	7	21	29	1	29
4.5-10 milyon	1	7	15	23	1	23
3.5-4.5 milyon	1	4	13	18	1	18
2.5-3.5 milyon	1	3	13	17	1	17
1.5-2.5 milyon	1	2	12	15	8	120
800 bin -1.5 milyon	1	2	7	10	12	120
500 – 800 bin	1	2	6	9	16	144
250 – 500 bin	1	1	4	6	25	150
250 bin altı	1	1	4	6	16	96
TOPLAM	81 İl HS Müdürü	134 İl HS Müdür Yard.	502 İl HS Birimi	133	81 İl	717 HS uzmanı

*Toplam halk sağlığı uzmanı sayısı il sayısı ile halk sağlığı kadrosunun çarpılmasıyla hesaplanmıştır

b. Toplum Sağlığı Merkezlerinin Hizmet Verdiği Nüfusa Göre Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Türkiye’de TSM’ler nüfus büyüklüğüne göre doktor kadroları açısından Sağlık Bakanlığı tarafından sınıflandırılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2012b). Buna göre nüfusu 275.000’in üzerinde olan TSM’lerde 2 halk sağlığı uzmanı, nüfusu 100.001 - 275.000 arasında olan TSM’lerde 1 halk sağlığı uzmanı olacak şekilde planlama yapılmıştır. Nüfusu 100.000’den az olan TSM’lere halk sağlığı uzmanı kadrosu verilmemiştir. Bu durumda yapılan hesaplamaya göre TSM’lerde 277 halk sağlığı uzmanı gereksinimi olacak demektir (bkz Tablo-6).

Tablo 6: Toplum Sağlığı Merkezlerinde alışması Gereken Halk Sağlığı Uzman Sayısı

Nüfus	TSM	Bir TSM için HS uzmanı kadrosu	Toplam HS uzmanı Gereksinimi
100.000’den az	755	-	-
100.001-275.000	127	1	127
275.001 ve st	75	2	150
Toplam	957		277

c. Belediyelerin Hizmet Verdiği Nüfusa Göre Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Bu hesaplamada da Sağlık Bakanlığı’nın yaptığı nüfus büyüklüğüne göre sınıflandırma kullanılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2012a). Buna göre nüfusu 10 milyon ve üzeri olan İstanbul Belediyesinde en az 5 halk sağlığı uzmanı, nüfusu 4.5 milyon üzeri olan Ankara Belediyesinde en az 4 halk sağlığı uzmanı, nüfusu 1.5-4.5 milyon arasında olan 10 belediyede en az 3’er halk sağlığı uzmanı, nüfusu 0.5-1.5 milyon arasında olan 28 belediyede en az 2’er halk sağlığı uzmanı ve nüfusu 500.000 altında olan belediyelerde en az 1 halk sağlığı uzmanı olacak şekilde planlama yapılmıştır. Yapılan hesaplamaya göre belediyelerde toplam en az 136 halk sağlığı uzmanı çalışması gerekmektedir (bkz Tablo-7).

Tablo 7: Belediyelerde Çalışması Gereken Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Nüfus	Belediye sayısı	Bir belediyede Çalışacak HS uz. sayısı	Toplam HS uz. Gerekisini
10 milyon ve üzeri	1	5	5
4.5-10 milyon	1	4	4
1.5-4.5 milyon	10	3	30
500 bin -1.5 milyon	28	2	56
500 bin altı	41	1	41
TOPLAM	81	En az 1 uzman	136

Nüfusa göre yapılan hesaplamada İl Halk Sağlığı Müdürlüklerinde 717, TSM'lerde 277 ve belediyelerde 136 olmak üzere çalışması gereken toplam HS uzmanı sayısı 1130'dur. Türkiye'nin 2013 yılı nüfusu 75.6 milyon olduğu için sadece nüfus üzerinden yapılan bu hesaplamada her 37.537 kişiye bir halk sağlığı uzmanı düşeceği hesaplanmış olmaktadır.

II. Kuruma Göre Planlama

Sağlık insangücü planlamasında kullanılan ikinci temel yöntem çalışılacak kurumların iş yükü gereksinimleri ve kadro dağılımlarıdır. Bu noktada öncelikle üniversitelerin akademik kadroları, Sağlık Bakanlığının merkez teşkilat kadroları ve yeniden yapılanan İl Sağlık Müdürlükleri ile Kamu Hastane Birlikleri dikkate alınmıştır.

a. Üniversitelerin Akademik Kadro Gereksinimleri

Türkiye'de 2013 yılı itibarıyla 175 üniversite vardır (YÖK, 2013). Bu üniversitelerin 80'inde tıp fakültesi bulunmaktadır ancak YÖK ve Sağlık Bakanlığı bu sayıyı 100'e çıkarmayı hedeflediklerini ve her ilde en az bir tıp fakültesi açacaklarını açıklamışlardır. 80 tıp fakültesinin 13'ünde Halk Sağlığı AD kurulmamış, 10 tanesinde ise anabilim dalı var ancak hiç öğretim üyesi yoktur. Tablo 8'de 80 fakültede en az 5 öğretim üyesi bulunacak şekilde yapılan hesaplama verilmiştir. Buna göre 2013 yılı itibarıyla 222 akademisyene daha gereksinim vardır. Üniversitelerde halen çalışan 240 akademisyen de dikkate alındığında toplam akademiye gereksinimi 462'dir.

Bu sayıya önümüzdeki 10 yılda yeni açılması planlanan 20 fakülte de eklendiğinde 100 kadar daha ek akademisyene gerek olacaktır.

Tablo 8: Üniversitelerde alışması Gereken Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Tıp Fakültesi	Sayı	Toplam Gereksinim (en az 5 Öğr.yesi üzerinden)
Halk Sağlığı AD kurulmamış	13	13x5=65
Halk Sağlığı AD var Öğr. Üyesi yok	10	10x5=50
Halk Sağlığı AD (1 Öğr. Üyesi var)	15	15x4=60
Halk Sağlığı AD (2 Öğr. Üyesi var)	9	9x3=27
Halk Sağlığı AD (3 Öğr. Üyesi var)	7	7x2=14
Halk Sağlığı AD (4 Öğr. Üyesi var)	6	6x1=6
Halk Sağlığı AD (5 ve üzeri Öğr yesi var)	20	-
Toplam	80	222

b.Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatının Halk Sağlığı Uzmanı Gereksinimi

Sağlık Bakanlığı 2012 yılında yeniden yapılandıktan sonra merkezde yeni kurum ve genel müdürlükler oluşturulmuştur. Halk sağlığı uzmanları açısından bu kurumlardan en önemlisi Türkiye Halk Sağlığı Kurumudur. Bir başkan, 5 başkan yardımcısı ve 33 alt birimi ile bu kurumda en az 105 halk sağlığı uzmanına gereksinim olduğu hesaplanmıştır (her birimde en az 3 halk sağlığı olması üzerinden). Diğer kurum ve genel müdürlüklerde ise sadece halk sağlığı ile ilgili birimler (gene en az 3 uzman) ve en az bir başkan veya genel müdür yardımcısının halk sağlığı uzmanı olması üzerinden hesaplama yapılmıştır. Tablo 9’da verilen hesaplama göre Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatının toplam halk sağlığı uzmanı gereksinimi en az 242’dir.

Tablo 9: Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatında alışması Gereken Halk Sağlığı Uzmanı Sayısı

Kurum	Başkan ve/veya Başkan Yard	HS ile ilgili birim sayısı	Birimde alışması gereken HS uz. sayısı (birim x3)	HS ile ilgili başkan ve /veya yard. sayısı	Toplam HS uzmanı Gerek-sinimi
T. Halk Sağlığı Kurumu	6	33	99	6	105
T. İlaç ve Tıbbi Cihaz K.	6	3	9	1	10
T. Kamu Hastaneleri K.	6	1	3	1	4
Hudut ve Sahiller GM	8	5	15	3	18
Sağlık Hizmetleri GM	18	2	6	3	9
Sağlık Araştırmaları GM	6	11	33	3	36
Sağlık Bilgi Sistem. GM	4	2	6	1	7
Sağlık Yatırımları GM	6	1	3	1	4
Strateji Geliştirme Bşk.	6	2	6	1	7
Acil Sağ. Hizmetleri GM	7	9	27	3	30
Dış İlişkiler ve AB GM	7	1	3	2	5
Yönetim Hizmetleri GM	9	2	6	1	7
Toplam	89	72	216	26	242

* Tablodaki kadroların dağılım kaynağı Sağlık Bakanlığı kurumlarının web sayfalarıdır. Halk sağlığı ile ilgili birimler yazarlar tarafından belirlenmiştir

c.İl Sağlık Müdürlüklerinin Halk Sağlığı Uzmanı Gerek-sinimi

Her il Sağlık Müdürlüğünde en az 1 uzman, 4 büyük ilde ise en az 2 uzman olmak üzere il sağlık müdürlüklerinde en az 85 halk sağlığı uzmanı çalışması gerekmektedir.

d.Kamu Hastane Birliklerinin Halk Sağlığı Uzmanı Gereksinimi

Halk sağlığı uzmanları ikinci basamakta hastanelerde evre risklerinin belirlenmesi, doğal afet planlanmasının yapılması, ergonomik ve doğa dostu hastanelerin geliştirilmesi, çalışan güvenliği, çalışan sağlık risklerini önlenmesi, çalışan eğitiminin sağlanması, enfeksiyon kontrol komitesi, gıda kontrol komisyonu, atık komisyonu, temizlik ve hijyen komisyonu, hasta hakları birimi işlevlerinin yürütülmesi, sigara merkezlerinde organizasyon sorumluluğu, hasta ve hasta yakınlarının eğitimi, “sağlığın geliştirilmesi” işlevlerinin yürütülmesi, etik kurulların çalıştırılması, hastaneye ait bilimsel ve epidemiyolojik çalışmaların yapılması gibi görevler alabilir (Acımiş, 2013). Her Kamu Hastane Birliğinde en az 1 uzman, 4 büyük ilde en az 2 uzman olmak üzere illerdeki Kamu Hastane Birliklerinde en az 85 halk sağlığı uzmanı istihdam edilmelidir.

Kurumlara göre yapılan hesaplamada niversitelerde 462, SB merkez teşkilatında 242, SB diğer birimlerde 10, İl Sağlık Müdürlüklerinde 85 ve Kamu Hastane Birliklerinde 85 olmak üzere kurumlarda çalışması gereken toplam HS uzmanı sayısı en az 884’dr.

7-Sonuç

Nüfusa göre yapılan hesaplamada 1130, kurumlara göre yapılan hesaplamalarda ise buna ek olarak 884 HS uzmanı daha gerektiği, dolayısıyla Türkiye’nin 2013 yılı gereksiniminin toplam 2014 HS uzmanı olduğu hesaplanmıştır. Türkiye’nin 2013 yılı nüfusu 75.6 milyon olduğu için bu hesaplamaya göre her 37.537 kişiye bir HS uzmanı düşeceği hesaplanmış olmaktadır. Bu durumda Türkiye’de her 100.000 nüfus için yaklaşık 3 HS uzmanına gereksinim olacağı n görülmektedir. Ancak Türkiye’de halen her 145.437 kişiye bir HS uzmanı düşmektedir. Türkiye’de HS uzmanlarının 2013 yılı için toplam sayısı 520 olduğu için HS uzmanı eksiği ise 1494 kişidir (bkz Tablo 10).

Tablo-10: Halk Sağlığı Uzmanlarının Gereksinim ve Eksik Sayıları (2013)

Kurum	2013 yılı Gereksinim	2013 yılı Varolan	2013 yılı Eksik
T¼rkiye Halk Sağlığı Kurumu Merkez	105	16	89
İl Halk Sağlığı M¼d¼rl¼kleri	717	48	669
Toplum Sağlığı Merkezi	277	112	165
Sağlık Bakanlığı Merkez	137	4	133
İl Sağlık M¼d¼rl¼kleri	85	59	26
T¼rkiye Kamu Hastaneleri Kurumu	85	23	62
S. Bakanlığı Diğer Birimler	10	10	-
¼niversiteler	462	240	222
Belediyeler	136	8	128
Toplam	2014	520	1494

Yıllık n¼fus artış hızı dikkate alındığında 2023 yılında T¼rkiye n¼fusunun yaklaşık 8.5 milyon daha artacağı ve yaklaşık 84 milyon olacağı tahmin edilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2011a). Bu durumda her 37.537 n¼fus için bir uzman üzerinden ek 227 HS uzmanına daha gereksinim olacaktır. Açılması planlanan yeni 20 tıp fak¼ltesi için de beşer öğretim üyesinden 100 uzman daha olmak üzere ek uzman gereksinimi 327 kişi olacaktır. Böylece Tablo 4’de verilen 2014 uzman gereksinimi 2023 yılı için 2341 olmaktadır. Ülkede genelindeki %1’lik emekli ve vefat gereksiniminden (Uçar 2013b) ötür¼ bu sayıya 24 uzman daha eklendiğinde 2023 yılı için toplam gereksinim 2365 HS uzmandır. TUS kontenjanları yıllık 200 dolayında gerçeğeşmeye devam eder ve son yıllardaki gibi ihtisası bırakan kişi sayısı çok az olursa 2023 yılında beklenen uzman sayısı 2000 dolayında olacaktır. Bu durumda 10 yıl sonra T¼rkiye’de 400 dolayında HS uzmanı eksiki olacaktır.

Tablo 11’de de gör¼ld¼ę¼ üzere beş yıl sonra 2018 yılında halen ciddi bir HS uzmanı eksiki olacağı ancak 2018-2023 yılları arasında yıllık 200 civarında HS uzmanı mezun edilmesi koşuluyla 2023 yılında HS uzmanı gereksiniminin

SB için (merkez teşkilat, il HS müdürlükleri ve büyük TSM'ler) büyük oranda tamamlanmış olacağı hesaplanmıştır.

Tablo-11: Halk Sağlığı Uzmanlarının 2013, 2018 ve 2023 Yıllarında Kurumlara Göre Dağılım Sayıları

Kurum	2013 Varolan	2018 Tahmin	2023 Tahmin
Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Merkez	16	35	105
İl Halk Sağlığı Müdürlükleri	48	200	700
Toplum Sağlığı Merkezi	112	200	300
Sağlık Bakanlığı Merkez	4	25	137
İl Sağlık Müdürlükleri	59	70	85
Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu	23	50	85
Sağlık Bakanlığı Diğer Birimler	10	10	10
Üniversiteler	240	400	562
Belediyeler	8	10	16
Toplam	520	1000	2000

Tablo 11'de de görüldüğü üzere 2023 yılında 400 dolayında halk sağlığı uzmanı eksiği olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda öncelikle halk sağlığı uzmanı eksiğinin halk sağlığı yüksek lisans ve doktora eğitimi almış olan kişilerle kapatılması dşnlmelidir. Yüksek sayıda kontenjanlar ise ancak 2023'ten sonra azaltılabilir ancak azaltılmasa da halk sağlığı uzmanlarının çalışma alanlarının genişliği (iş sağlığı, okul sağlığı, yaşlı sağlığı vb) ve çalışabilecekleri kurumların sayısı (hastaneler, belediyeler, diğer bakanlıklar, uluslar arası kuruluşlar vb) dikkate alındığında Türkiye'de önümüzdeki 20 yıl içinde halk sağlığı uzmanı fazlalığı söz konusu olmayacaktır.

Öte yandan ASPHER'in Avrupa Birliği (AB) için yaptığı hesaba göre AB içinde her yıl ek olarak 22.000 halk sağlığı profesyoneline daha gereksinim

vardır. Bu da 500 milyon nüfusa sahip AB için yaklaşık olarak her yıl her 25.000 kişiye bir halk sağlıki daha yetiştirilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim ASPHER de nitelikten taviz vermeden halk sağlığı eğitim kapasitesinin var olanın 3 katına çıkması gerektiğini önermiştir (ASPHER, 2012).

8-neriler

Halk sağlığı uzmanlık öğrencileri kontenjanları böyle kalacak olursa 2023 yılında yaklaşık 2000 halk sağlığı uzmanının istihdamda olacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle uygun niversitelerdeki TUS araştırma görevlisi kadrolarının nitelikten taviz vermeden yıllık 200 dolayında tutulması gerekmektedir. TUS kontenjanlarının Tıpta Uzmanlık Kurulu tarafından belirlenmesinde açık sayısı fazla olan dallara öncelik tanınmaktadır. Bu nedenle öncelikle koşulları ve eğitim kapasitesi uygun olan tüm halk sağlığı anabilim dallarının sınav tarihinden en az 4 ay önce isteklerini yapmaları gerekmektedir (Uçar 2013a).

Halk sağlığı anabilim dallarının tıpta uzmanlık eğitimi kontenjanlarının artırılmasında en önemli sıkıntı eğitim kalitesinin korunmasında olacaktır. 2011 yılında yapılan çalışmaya göre anabilim dallarının üçte ikisi asistan sayısını az bulmaktadır (İnandı, 2011). Tıpta uzmanlık ğrencisi sayısındaki hızlı artışın hemen öncesinde saptanan bu görüşlerin anabilim dallarında yeniden llmesinde fayda vardır. Bunun yanısıra HASUDER'in daha önce belli aralıklarla gerçekleştirdiği envanter çalışmaları da artık her yıl düzenli olarak yapılmalıdır.

Tıpta uzmanlık eğitimi niteliğinin artırılmasında HASUDER tarafından yaşama geçirilmek üzere olan Eř Yetkilendirme Komisyonu gibi eğitim komisyonlarının büyük önemi vardır. 2014 yılından itibaren çalışmaya başlayacak olan bu komisyonlar anabilim dallarının eğitim koşullarını ve kapasitelerini belirlemede önemli rol oynayacaklardır. Bu sayede uzmanlık eğitiminde niteliğin korunması da sağlanmış olacaktır.

Türkiye'de sağlık örgütünde sağlık yöneticisi olarak çalışan yeterli sayıda halk sağlığı uzmanı çok azdır. Sağlık bakanlığı kadrolarında sağlık yöneticisi olarak çalışan halk sağlığı uzmanı oranı 2003 yılında %17 iken (Eser, 2004),

2010 yılında ancak %25'e çıkabilmiştir (Eser, 2010). Sağlık Bakanlığında sağlık yöneticilerinin görevlendirilmesi sırasında bu alanda eğitim almış olma koşulu aranmadığı veya dikkate alınmadığı görülmektedir. Ülkemizde hekim sağlık yöneticisi adaylarının eğitilmesi tıp fakültelerinin halk sağlığı anabilim dallarının görevleri arasında bulunmaktadır. Ancak halk sağlığı uzmanlarının sağlık yöneticisi olarak atanmaları ve çalışma koşullarını düzenleyen kurallar gerçekte yetersiz kalmaktadır (HASUDER, 2008). Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Taşra Teşkilatı Hizmet Birimlerinin Görevleri, alışma Usul ve Esasları ile Kadro Standartları Hakkında Yönergeye göre İl Halk Sağlığı Müdürü tercihen en az 5 yıl mesleki deneyimi olan uzman tabip veya tabip (tercihen halk sağlığı uzmanı) olmalıdır (Sağlık Bakanlığı, 2012a). Toplum Sağlığı Merkezlerinin Kurulması ve alıştırılmasına Dair Yönergede ise toplum sağlığı merkezi sorumlu hekimlerinin öncelikle halk sağlığı uzmanı ya da epidemiyoloji uzmanı olması ya da halk sağlığı veya epidemiyoloji alanında doktora yapmış olan hekimler olması beklenmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2011b). Mevzuatın bazı bölümlerinde “tercihen halk sağlığı uzmanı” yazılı olması halk sağlığı uzmanlarının yönetici olarak atanmalarını sağlamamaktadır. Mevzuattaki bu açık toplum sağlığı için ivedilikle giderilmelidir.

HASUDER'in son yıllardaki çeşitli basın açıklamalarının ve yayınlanmış raporlarının halk sağlığı uzmanlarının istihdamı ve grevlendirilmeleriyle ilgili nerileri bu rapor için de geçerli olduğu için beş maddede özetlenerek aşağıya alınmıştır (HASUDER, 2010a,b; 2011; 2012a,b,c,d; 2013; Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2010 ve 2012; zglnar 2012):

- 1. Halk sağlığı uzmanlarının, İl Halk Sağlığı Müdürlüğü ve TSM'lerde “mutlaka” yönetici olarak görevlendirilmeleri sağlanmalıdır. Halk sağlığı uzmanlarının atamalarında öncelikle il halk sağlığı müdürlükleri yönetici kadroları (müdür, müdür yardımcısı, şube müdürü), daha sonra nüfusu 50.000'in zerindeki TSM'lerin sorumlu hekimliği kadroları kullanılmalıdır.*
- 2. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Merkez Teşkilatı'nda, çalışan halk sağlığı uzmanı sayısı artırılmalıdır.*

- 3. Halk sağlığı uzmanlarının uzmanlık alanı dışında görevlendirilmesi ve özellikle pratisyen hekim eksiği olan kurumlarda pratisyen hekim gibi çalıştırılmaları önlenmelidir.*
- 4. Halk sağlığı uzmanlarının İl Halk Sağlığı Müdürlüklerindeki döner sermaye kayıpları (TSM çalışanlarına göre) nlenmelidir.*
- 5. TSM'lerin yetki ve sorumlulukları artırılmalı, aile hekimliği birimlerinin kayıtlarını görebilen, değerlendiren ve denetleyen bir konumda olmaları sağlanmalıdır.*

Son olarak halk sağlığı insangücü politikalarında yeterli istihdam politikaları da mutlaka oluşturulmalıdır. Bu nedenle Sağlık Bakanlığının son yıllara kadar yetersiz kalan halk sağlığı uzmanı istihdamı tekrar eski günlerine dönmemelidir. Önümüzdeki 10 ve daha sonra 20 yılın planlaması yapılırken Sağlık Bakanlığı halk sağlığı uzmanlarına istihdam garantisi vermeye devam etmelidir. İstihdam konusu ASPHER tarafından da halk sağlığı profesyonellerinin eğitimlerinin başarılı olabilmesi için anahtar rolü olan önemli bir kriter olarak belirlenmiştir (ASPHER, 2012). Ayrıca Sağlık Bakanlığı, HASUDER ve niversiteler arasında ilki Mayıs 2013 tarihinde yapılan halk sağlığı uzmanları insangücü planlama toplantısı her yıl düzenli olarak yapılmalı ve istihdam konusu düzenli olarak ele alınmalıdır.

2023 yılı için yaklaşık 2500 dolayında halk sağlığı uzmanı gerektiği dikkate alındığında önümüzdeki on yıllık dönemde halk sağlığı alanında yüksek lisans ve doktora eğitimi alanlar da istihdam politikasında dikkate alınmalıdır. Özellikle il halk sağlığı müdürlüklerinde epidemiyoloji ve sağlık yönetimi konusunda yüksek lisans veya doktora sahibi sağlık personelinin kullanımı ABD'de sık görülen standart bir uygulamadır (Boulton 2011). Türkiye'de 2003 yılı verilerine göre 294 halk sağlığı yüksek lisans veya doktora sahibi kişi vardır. Aynı yıl yüksek lisans veya doktora eğitimine devam eden ğrenci sayısı 145 kişidir (Eser, 2004).

ASPHER, Avrupa Bölgesinde her ülkenin bir SWOT analizi gerçekleştirmesini, halk sağlığı eğitim kapasitesinin geliştirilebilmesi için gerekli monitorizasyon ve değerlendirmelere yönelik minimum göstergelerin belirlenmesini ve her ülkenin halk sağlığı eğitimiyle ilgili stratejik bir plan

yapmasını ve halk sağlığı uzmanlarının performansının da izlenmesini ¼nermiřtir (ASPHER, 2012). Bu ¼neri kuşkusuz ¼lkemiz için de ge¼erlidir.

T¼rkiye’de halk sağlığının kurucusu ve halk sağlığı uzmanlık eğitiminin yerleşmesinde ¼ok ¼nemli bir yere sahip olan Nusret Fişek’in de dile getirdiği gibi *“T¼rkiye’de sağlık y¼netimi alanında yaşanan sorunları aşabilmek için halk sağlığı alanında hekimlere mezuniyet sonrası halk sağlığı uzmanlık eğitimi verilmeye başlanmıştır. Her y¼neticinin sağlık mevzuatını ve b¼rokratik d¼zeni bilmesi gerekir ancak bu yeterli değildir. Sağlık hizmetleri ancak sağlık y¼netimini bir bilim ve sanat olarak ¼ęrenmiř kişilerin elinde gelişebilir”* (Fişek, 1985). Bu nedenle Sağlık Bakanlığı politika yapıcıları tarafından halk sağlığı uzmanlarının y¼netici konumunda istihdam edilmeleri durumunda, ¼lkenin sağlık d¼zeyinin hızla iyileşmesine de ¼nemli bir katkıda bulunmuş olacaktırdır.

Çalışmanın kısıtlılıkları

Bu alışmada Türkiye’de 2013 yılında varolan halk sağlığı uzmanı sayısı (520) olduğundan eksik hesaplanmış olabilir. Veriler daha çok Sağlık Bakanlığı ve üniversitelerden geldiği için bu kurumların dışında çalışmakta olan (rneğin: uluslararası kuruluşlar, diğer bakanlıklar, özel sektör vb) halk sağlığı uzmanlarının tam sayısına ulaşılamamış olabilir.

Halk sağlığı uzmanı gereksinimi belirlenirken oluşan diğer bir kısıtlılık ise toplumun özel gereksinimi olan İş Sağlığı Hizmetleri ve Okul Sağlığı Hizmetleri gibi bazı zgn hizmetler için ayrı bir planlama yapılmamış olmasıdır. Ayrıca kurumsal temelde planlama yapılırken de şimdilik erken bulunduğu için diğer Bakanlıklar, zel sektör ve Uluslararası Kuruluşların halk sağlığı uzmanı gereksinimi hesaplanmamıştır. 2023 yılı ve sonrası için planlamalar gözden geçirilirken bu kısıtlılıklar özellikle dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmada üniversitelerde çalışan akademisyenlerin tamamı halk sağlığı uzmanı gibi değerlendirilmiştir. Yapılan hesaplamalarda akademik kadrolar için ayrı bir yöntem kullanıldığı için bu pratik uygulama, bir planlama hatası olarak alınmamalıdır.

Teşekkür

Raporun yazımı sırasında Tablo 6'da yer alan TSM nüfuslarına göre halk sağlığı uzmanı hesaplamasında gerekli olan güncel ile nüfuslarını ve TÜİK verilerini bizlerle paylaştıran HASUDER Sağlık Politikaları ve İstihdam alışma Grubu yesi Doç. Dr. A. ner Kurt'a; ayrıca Tablo 3'te yer alan "Halk Sağlığı Araştırma Görevlisi Son Durum alışması"nın henüz yayımlanmamış verilerini bizlerle paylaştıkları için çalışma grubumuzdan Doç. Dr. İbrahim Koruk ve Prof. Dr. Erhan Eser'e teşekkürü bir borç biliriz. Destekleri için başta HASUDER Başkanı Doç. Dr. Tacettin İnandı, HASUDER Yayın Kurulu başkanı Prof. Dr. Tayyar şaşmaz olmak üzere HASUDER yönetim kurulu ve Sağlık Politikaları ve İstihdam alışma Grubunun tüm üyelerine, veri toplama aşamasında ellerindeki bilgiyi bizlerle paylaştıran tüm Halk Sağlığı Anabilim Dalı çalışanlarına teşekkür ederiz. Son olarak 2013 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Sağlık Bakanlığı yetkilileri ve HASUDER temsilcileri arasında halk sağlığı uzmanları insangücü planlaması üzerine yapılan alıştay katılımcılarına ve alıştay raportörü Uz. Dr. Cemal Güvercin'e katkıları için teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKLAR

1. Acımış N. (2012) İkinici basamakta halk sağlığı uzmanı olmak, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, 25.sayı, 2012, 66-67.
2. Aker S, Dündar C, Pekşen Y. (2005) Halk sağlığı uzmanlık öğrencileri nereye koşuyor? Toplum ve Hekim, Mayıs-Haziran 2005, c:20(3):235-238.
3. ASPHER (2008) Public Health Workforce Capacity Building. Goodman J, Overall J, Tulchinsky T (ed) 3th edition. 2008.
4. ASPHER (2011) European Core Competences for MPH Education (ECCMPHE), Birt C, Foldspang A. (ed), Publication No:6, 2011.
5. ASPHER (2012) Addressing needs in the public health workforce in Europe. Bjegovic, Czabanowska, Flahault, Otok, Shortell, Wisbaum, Laaser. (ed) ASPHER, European Observatory Health Systems, Health Evidence Networks, 2012.
6. Boulton M, Hadler J, Beck AJ, et al. (2011) Assessment of epidemiology capacity in state health departments, 2004-2009. Public Health Reports, 2011(126):84-93
7. Dirican, R. (2004) 1974 Yılında Türkiye’de Toplum Hekimliği ğretim ve Eğitimi, Bursa, 2004.
8. Dokuz Eyll Üniversitesi (2013) Tıpta Uzmanlık ğrencisi alışma Rehberi ve Eğitim Dosyası. DE Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı İzmir.
9. Eren N.(ed) (1992) Halk Sağlığı Uzmanının Görev Tanımı ve Görev Analizi, TTB Halk Sağlığı Kolu, Ankara, TTB, 1992.
10. Eren N, ztek Z. (1995) Halk Sağlığının Gelişmesi, Halk Sağlığı (Temel Bilgiler), Ankara, Güneş Kitabevi, 1995, 28-39.
11. Eser E, Erbay Dündar P. (2004) Türkiye Halk Sağlıkları Durum Analizi. HASUDER raporu, Ankara.
12. Eser E, amur D. (2010) Sağlık Bakanlığı Bünyesinde (Alanda) alışan Halk Sağlığı Uzmanları Envanteri,2010. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) Sağlık Politikaları ve İstihdam alışma Grubu, Ekim, 2010.
13. Eser E, Hatipoğlu S. (2012) Tıpta uzmanlık sınavında Türkiye’de halk sağlığının son beş yıldaki durumu, Turkish Journal of Public Health, 10(1), 53.

14. Eser E, Koruk İ (2013) Halk Sağlığı Araştırma Görevlisi Son Durum alışması Raporu (yayımlanmamış çalışma raporu)
15. Fidler DP (2001) The globalization of public health:the first 100 years of international health diplomacy. Bulletin of WHO, 2001, 79(9)842-849.
16. Fişek N. (1985) Sağlık Yönetiminde Bilimsel Araştırmanın Yeri. Toplum ve Hekim, Mart 1985, sayı:36
17. Hacettepe Üniversitesi (2006) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Profili, Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı, Ankara.
18. Hall, TL. ve Mejia, A. (1978) Health manpower planning, principles, methods, issues, WHO, Geneva, pp:1-10.
19. Hamzaoğlu O. (1991) Dünya’da ve Türkiye’de Hekimlerin Mezuniyet Sonrası Halk Sağlığı Eğitimi ve Türkiye için neriler. Uzmanlık Tezi, Ankara, GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 1991.
20. HASUDER (2002) Halk Sağlığı/Toplum Hekimliği Uzmanı Meslek Tanımı, Bilgi ve Beceriler Listesi, Ankara, 2002.
21. HASUDER (2003) Türkiye Halk Sağlıkları Durum Analizi, 2003.
22. HASUDER (2007) Halk Sağlığı alanında lisans üstü eğitim almış kişiler hakkında sağlık yöneticilerinin görüşleri. Halk sağlığı asistanları çalışma grubu, şubat-Ağustos 2007.
23. HASUDER (2008) Sağlık Hizmetlerinde Halk Sağlığı Biliminden ve Halk Sağlıklarından Daha Etkin Faydalanılmasının nndeki Engeller ve üzüm nerileri Raporu, HASUDER Alanda alışan Halk Sağlıklar alışma Grubu- SAHAF, Mayıs, 2008.
24. HASUDER (2010a) HASUDER Sağlık Bakanlığı kadrolarına Halk sağlıği uzmanlarının atanmasını talep ediyor. Basın Açıklaması. Tarih:02.09.2010
25. HASUDER (2010b) Toplum Sağlıği merkezlerinin sayısı neden azaltılıyor. Basın Açıklaması. Tarih:04.10.2010
26. HASUDER (2011) Sağlık Bakanlığı tarafından açılması hedeflenen halk sağlıği sertifika programı halk sağlıği bilimine zarar verecektir. Basın Açıklaması. Tarih:23.02.2011

27. HASUDER (2012a) Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Halk sağlığı müdürlüklerinin yapılandırılması özenle yapılmalıdır. Basın Açıklaması. Tarih:12.01.2012.
28. HASUDER (2012b) Halk sağlığı uzmanlarına st düzey görev verilmeli. Medimagazin, 30 Ocak 2012, yıl:13, sayı:571
29. HASUDER (2012c) Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin Sağlık Bakanlığından beklentileri. HASGN, c:2, sayı:1, s:3-5. 4 Ocak 2012.
30. HASUDER (2012d) Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Kurumu Başkan ve Başkan yardımcılığı düzeyinde görevli Halk sağlığı uzmanı kalmadı. Basın Açıklaması. Tarih: Kasım 2012.
31. HASUDER (2013) Halk Sağlığı Uzmanları İstihdam ve İnsangücü Planlaması alışma Grubu Raporu, Ankara, Mayıs, 2013.
32. Hogarth J. Glossary of Health Care Terminology. WHO, 1975, Copenhagen.
33. Hornby, P et al. (1980) Guidelines for Health Manpower Planning, WHO, Geneva, 1980, 1-9. Erişim adresi: [http://whqlibdoc.who.int/publications/9241541563_\(p1-p188\).pdf](http://whqlibdoc.who.int/publications/9241541563_(p1-p188).pdf)
34. Hornby, P. (1992) New approaches to the planning of human resources for health. WHO Counsallation Report, 23-27 March 1992, Bangkok, 1-3.
35. Institute of Medicine (1988) The Future of Public Health. National Academy Press, Washington DC,1988.
36. Institute of Medicine (2007) Training Physicians For Public Health Careers, The National Academies Press, Washington DC, 2007.
37. İnanđı T, Kurt A, Ergr G. (2011) lkemizde Halk Sağlığı Akademik İnsan Gc ve İş Yk Mevcut Durum Raporu:2011. HASGN, 1(9), 30-36.
38. Joint Learning Initiative (2004) Human resources for health. Harvard University Press, Massachusetts, 2004.
39. Kılıç B. (2007) Türkiye için sağlık insangücü planlaması ve istihdam politikaları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 2007, 6(6), 501-514.
40. Kılıç B. (2009) “Alma-Ata’dan 30 yıl sonra gelinen nokta: Temel sağlık hizmetleri kavramı değişti” VI. Temel Sağlık Hizmetleri Sempozyumu, İzmir, 2009, Sempozyum kitabı içinde, 2-7.

41. Koplan JP, Puska P, Jousilahti P, Cahill K, Huttunen J (2005) Improving the world's health through national public health institutes. Bulletin of the World Health Organization; 2005; 83,2.
42. Krieger N, Birn AE. (1998) A vision of social justice as the foundation of public health: commemorating 150 years of the spirit of 1848, Am J Public Health, Kasım,1998, 88(11), 1603–1606.
43. Last J (2001) A Dictionary of Epidemiology. 4th ed. IEA pub. Oxford Univ. Press, 2001, s:145.
44. Last J. (2004) Halk Sağlığında Etik Tartışmalar ve Sağlık Yolculuğındaki İlerlemelerin Kısa Tarihi, Ankara, Palme Yayınevi, 2004.
45. ÖSYM (2009) Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne Göre İhtisas Yapanların ğretim Alanlarına Göre Sayıları, Erişim adresi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/149840/h/23tiptauzmanlikyapanogretimalanunv.pdf> Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013
46. ÖSYM (2010) Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne Göre İhtisas Yapanların ğretim Alanlarına Göre Sayıları, Erişim adresi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/156140/h/23tiptauzmanlikyapanogretimalanunv.pdf> , Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013
47. ÖSYM (2011) Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne Göre İhtisas Yapanların ğretim Alanlarına Göre Sayıları, Erişim adresi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/158225/h/26tiptauzmanlikyapanogretimalan.pdf>, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013
48. ÖSYM (2012) Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne Göre İhtisas Yapanların ğretim Alanlarına Göre Sayıları, Erişim adresi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/160413/h/26tiptauzmanlikyapanogretimalan.pdf>, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013
49. ÖSYM (2013) Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne Göre İhtisas Yapanların ğretim Alanlarına Göre Sayıları, Erişim adresi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/169602/h/26tiptauzmanlikyapanogretimalan.pdf>, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013
50. zglnar N (2012) Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi ve İstihdamı, Türkiye Sağlık Raporu 2012 içinde, s:31-34, HASUDER, 2012, Ankara.
51. Özgür, S. (1990) II.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nin Ardından, İstanbul Halk Sağlığı Bülteni, 1990, 13-14: 40-42.
52. zkan  (2003) SSCB ve sağlık sistemi. Sosyalist Türkiye'de Sağlık içinde. s:33-114, Sol Meclis Sağlık Komisyonu. NK yayınları No:5, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

53. ztek, Z. (1992) Nusret Fişek ile söyleşi-18 Mart 1986, TTB Merkez Konseyi, Kasım 1992, Ankara.
54. ztek Z, ner S, Eren N. (2012) Halk Sağlığı Kavramı ve Gelişmesi. Halk Sağlığı Temel Bilgiler I.Cilt içinde, s:2-24, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
55. Rabson SM (1936) Alfred Grotjahn, Founder of Social Hygiene, The Bulletin of The New York Academy of Medicine, February 1936, 12(2), 43–58.
56. Rosen, G. (1993) A History of Public Health, Johns Hopkins Üniversitesi Yayınları, 1993.
57. Sağlık Bakanlığı (2007) ‘‘Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi’’ (ed:Mollahaliloğlu ve ark). SB yayın No:720, Ankara, 2007, s:30,44.
58. Sağlık Bakanlığı (2011a) Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu, Refik Saydam HM yayın no:851, Ankara, 2011.
59. Sağlık Bakanlığı (2011b) Toplum Sağlığı Merkezlerinin Kurulması ve alıştırılmasına Dair Yönerge. Sayı:25143, Tarih: 3 Ağustos 2011.
60. Sağlık Bakanlığı (2012a) Halk Sağlığı Müdürlüğü Yönetim Rehberi, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Ankara, Mart 2012.
61. Sağlık Bakanlığı (2012b) Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Taşra Teşkilatı Hizmet Birimlerinin Görevleri, alışma Usul ve Esasları ile Kadro Standartları Hakkında Yönergede Değişiklik Yapılması Hakkında Yönerge. Sayı:13425, Tarih:08/10/2012.
62. Soyer, A. (2003) Halk Sağlığının Doğuşu ve Őekilleniři, Toplum ve Hekim, Mayıs-Haziran 2003, 18(3), 186-195.
63. TTB Halk Sağlığı Kolu (1991a) Halk Sağlığı Okulu Derleme-2, Kasım, 1991.
64. TTB Halk Sağlığı Kolu (1991b) lkemizin Halk Sağlığı Okulu Gereksinimi, Workshop Sonuç Raporu, 21-22 Aralık 1991, Ankara.
65. TTB Halk Sağlığı Kolu (1993) Nusret Fişek Halk Sağlığı Değerlendirme Günleri Toplantı Belgeleri, Ankara, Kasım 1993.
66. Uçar E (2013a) TUS kontenjanları nasıl belirleniyor? Medimagazin, 9 Eylül 2013, sf:16-17.
67. Uçar E (2013b) Altı yıl sonra doktor fazlalığını mı konuşacağız? Medimagazin, 23 Eylül 2013, s:17.

68. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi-XIII (2010) Halk Sağlığı uzmanlarının karşılaştığı sorunlar, Forum, 22.10.2010, yayımlanmamış rapor, İzmir.
69. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi-XV (2012) Halk Sağlığı Kongresi Sonuç Bildirgesi, 6 Ekim 2012, Bursa.
70. United Kingdom Department of Health (2010) Review of the regulation of public health professionals. DH/Public Health Development Unit, Ref No:15161, London
71. United Nations (2012), The Millennium Development Goals Report 2012 Erişim adresi:
<http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/TheMillenniumDevelopmentGoalsReport2012.pdf> Erişim Tarihi: 21.08.2013
72. Viseltear AJ (1982) CEA Winslow and the early years of public health at Yale, 1915*1925. The Yale Journal of Biology and Medicine, 1982, 55, 137-151.
73. WHO (1978) Alma-Ata 1978, Primary Health Care, Health for All series no:1, Geneva, Switzerland.
74. WHO (1990) The role of research and information systems in decision making for the development of human resources for health, WHO Technical Report Series, No:802, Geneva, 1990, 7-25.
75. WHO (1998) Management of human resources for health, WHO Technical Report Series, No:783, Geneva, 1998, 13-18.
76. WHO (2003) The Solid Facts: Social Determinants of Health, edited by Wilkinson and Marmot.
77. WHO (2006) The World Health Report 2006, Working Together for Health, Geneva, Switzerland.
78. WHO (2007) The World Health Report 2007:A Safer Future. Geneva, Switzerland.
79. WHO (2008) The World Health Report 2008:Now More Than Ever, Geneva, Switzerland.
80. YK, SB, DPT (2010) Türkiye’de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu (Kurumların ğrenci ve Akademik Personel, Fiziki Mekn ve Kapasite, Cihaz ve Donanım Durumu), Haziran 2010, YK Yayın No: 2010 / 1, Ankara.

81. Yüksek Öğretim Kurulu (2013) Erişim adresi:
<http://www.yok.gov.tr/web/guest/anasayfa>, Erişim tarihi: 21.08.2013